

Ціна: 40 центів

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК

РІК XV

ВЕРЕСЕНЬ — 1964 — SEPTEMBER

Ч. 176

Максим Рибко

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Рильський М. — Коли на могили мої	1
Волинський П. — Умерло двоє великих	1
Ревуцький В. — Спогади про поета-людину	7
Рильський М. — Батьки і діти	11
Рильський М. — Правда завжди правда	14
Волинський П. — І утвердився Ти, наш Кобзарю, у світі!	17
Кислиця Д. — Промозга на поминальному обіді	27
Грудина Д. — Почесний шлях	28

У зв'язку з перевантаженням числа матеріалами, яких відкласти не можна, закінчення «Родиноного альбому» Д. Гуменної дамо в черговому числі. **РЕД.**

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

Кестиря С., Торонто, Канада	2
Романик Іра, Торонто, Канада	1
Ширей Ганна, Форест Гіллс, США	1
Б. С. Н-к, Неварк, США	1

НА РОЗБУДОВУ ЖУРНАЛУ ЖЕРТВУВАЛИ:

Прушинська Л., Торонто, Канада	6.00
Манченко І., Бруклін, США	5.50
Андрі В., Нью-Йорк, США	5.00
Томашівський В., Оттава, Канада	2.00
Шкурат Є., Монреаль, Канада	2.00
Шембель Галина, Бінггемтон, США	1.50
Перспелюк В., Ліни Лейк, Канада	1.00
Гермак Галина, Нью-Йорк, США	1.00
Дзюбинська В., Чикаго, США	1.00
о. прот. Е. Чижів, Сан Кетеринс, Канада	1.00
Юхименко І., Торонто, Канада	1.00

“НОВІ ДНІ”

Універсальний ілюстрований місячник.

Видає в-во “Нові Дні”, редактор П. Волинський.

Умови передплати:

Канада — річна: \$4.00, піврічна: \$2.50
США — річна: \$4.50, — піврічна: \$2.50 амер.
Зміна адреси: 10 центів (можна канадійськими поштовими марками, чи амер. грошми)

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії:

A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd
London, W. 11, England

Передплата: річна — 1 з половиною фунта.

В Австралії:

S. Krywolan, Box 1586 M. G. P. O. Adelaide,
South Australia

Передплата: річна — 1 з половиною фунта.

Замовлення і гроші слати на адресу:

NOWI DNI

187 Yarmouth Rd., Toronto 4, Ont., Canada

NOWI DNI, a Ukrainian Monthly

Editor: Petro Wolyniak

Address:

187 Yarmouth Rd., Toronto 4, Ont., Canada

Сойко В., Монреаль, Канада	1.00
Прусаченко Зіна, Торонто, Канада	1.00
Онищенко Ю., Торонто, Канада	1.00
Машко І., Ошава, Канада	1.00
Козій Ніна, Торонто, Канада	1.00
Ліщина Л., Торонто, Канада	1.00
В. С. Н-к, Неварк, США	1.00
Лисько М., Монреаль, Канада	0.50
Лосниця Д., Дунфермлайн, Шотландія	12 шіл.
Колодій М., Томастовн, Австралія	10 шіл.

Сердечно дякуємо всім за допомогу. **РЕД.**

ПОЧАТОК СЕЗОНУ В «КОЗУБІ»

25 вересня «Козуб» починає новий сезон. На відкриття сезону відбудеться:

АВТОРСЬКИЙ ВЕЧІР О. ГАЙ-ГОЛОВКА

Вечір відбудеться в залі катедри св. Володимира в Торонті (404 Батурст). Початок о 8-й год. і 30 хв. вечора.

Вхід за добровільними датками.

Відомий письменник О. Гай-Головка приїздить спеціально з Вінніпегу і це буде перший його виступ на Сході Канади. Просимо не пропустити нагоду побачити й почути його.

ВЕЧІР ПАМ'ЯТИ М. РИЛЬСЬКОГО

відбудеться в залі катедри св. Володимира (404 Батурст) у п'ятницю 2 жовтня.

У програмі: 1. Доповідь Б. Олександрова, 2. Читання творів: Н. Миколенко і Д. Романик.

Початок: 8 год. 30 хв. вечора.

ГОЛОВА ОБ'ЄДНАННЯ ПИСЬМЕННИКІВ «СЛОВО» В «КОЗУБІ»

Відомий наш літературознавець, голова світового об'єднання письменників на еміграції Григорій Костюк на початку вересня відвідав Торонто і відбув зустріч з членами «Слова» та з членами «Козуба». Зустріч відбулася в помешканні Інституту св. Володимира. На нараді обговорювався черговий з'їзд «Слова», що має відбутись у кінці грудня ц. р. в Нью-Йорку, а також і літературний процес в Україні та на еміграції.

Зустріч була цікава, відбувалася не офіційно, а як товариська розмова.

Управа «Козуба» домовилась з проф. Г. Костюком про дві його доповіді, які відбудуться 20 і 21 листопада ц. р. (п'ятниця й субота):

1. ВОЛОДИМИР ВИННИЧЕНКО ТА ЙОГО ТВОРЧИСТЬ,

2. ІВАН БАГРЯНИЙ (ДО РОКОВИН СМЕРТИ).

Сьогодні ще не усталено місця доповідей, але одна з них мала б відбутись в залі катедри св. Володимира (на Батурст), а друга в Нар. Домі (на Липинкот). Точніше про це повідомимо пізніше.

Authorized as Second Class Mail by the Post Office Department Ottawa and for payment of postage in cash.

Printed by KIEV PRINTERS LTD., 686 Richmond St. W., Toronto, Ont., Canada

Максим РИЛЬСЬКИЙ

* * *

Коли на могилі моїй
Зелена затужить трава,
Читатиме хтось ці пісні,
Нескінчені тихі слова,

І скаже: він жив і горів, —
А що ж зосталось по йому?
Чи він не зогнив, як усі?
Чи ночі розвіяв пільму?

Читаю! Вглибися у те,
Чим я свою пісню згорів,

І може, почуєш ти щось,
Що більше від згуків і слів.

І може, як птах в вишині,
Побачивши брата свого,
Затужить твій стомлений дух
І кине свій клич до мого!

Побачиш ти в пісні моїй
Луну своїх власних надій...
Читаю! Поглянь, усміхнись:
Я твій, я не вмер, я живий!

1911—1918

УМЕРЛО ДВОЄ ВЕЛИКИХ

МАКСИМ РИЛЬСЬКИЙ І НЕСТОР ГОРОДОВЕНКО

Дві смерті майже одночасно. Одна в Україні, друга в Канаді. І одна, і друга забрала від нас велику людину, патріота. У Києві помер великий поет і великий учений, академік академії наук України і СРСР Максим Тадейович Рильський, у Монреалі — один з найвизначніших диригентів, великий майстер музики взагалі, а української пісні зокрема — Нестор Теофанович Городовенко.

Обидва були щирими друзями. Коли вже майже вмираючому Несторові Теофановичеві сказали про смерть Максима Тадейовича, то він вкрив очі всією кістю руки і не заплакав, а заривав. Обидва умерли від однієї ж хвороби — від пістряка.

Що ж, така вже людська доля. Усе, що народилось, мусить колись умерти. Але і про одного і про другого з цих двох великих людей можна сказати одне й те саме речення: Ти прожив гарне й велике життя! А якщо про людину можна сказати такими словами, то ця людина щаслива й по смерті.

† МАКСИМ ТАДЕЙОВИЧ РИЛЬСЬКИЙ

24 липня 1964 р. в Києві помер великий український поет, майстер художнього перекладу, літературознавець, член двох академії наук, директор Інституту Мистецтвознавства, Фольклору та Етнографії Академії Наук України, доктор філологічних наук Максим Тадейович Рильський.

Народився Максим Рильський у с. Романівці Попільнянського району Житомирської області 19 березня 1895 р. Батько його був поміщик, відомий український етнограф Тадей Рильський, мати — селянка. Батько ще в 1860 р. відмовився від дворянства, створив у себе школу для народу і сам

у ній учителював. Батько М. Р. помер у 1902 р. Деякий час малий Максим жив у Києві в родині батькового друга — великого українського композитора Миколи Лисенка.

Писати вірші М. Р. почав ще в дитинстві. Вірші його друкувались у «Літературно-Науковому Віснику» у Львові. Перша збірка його віршів «На білих островах» вийшла з друку в 1910 р., коли авторові її було лише 15 років.

Освіту здобув у Київському університеті. Працював вчителем у сільських школах, потім у міських (у Києві, у робітфаках, інститутах тощо).

У 1918 р. вийшла з друку друга збірка поезій М. Р. — «Під осінніми зорями» та ідилія «На узліссі». Пізніше вийшли: «Крізь бурю і сніг» (1925 р.), «Тринадцята весна» (1926 р.), «Де сходять дороги» і «Гомін і відгомін» (обидві в 1929 р.). «Знак терезів» (1932 р.), віршована поема «Марина» (1932 р.), «Київ» (1935), «Літо» (1936), «Україна» (1938), «Збір винограду» (1940), «Слово про рідну матір» (1941), поема «Жага» (1942) і т. д. Разом понад 50 збірок поезій, літературознавчих і публіцистичних книг видав Покійний.

Охопити творчість М. Р. навіть і в найбільшій одній статті неможливо. Дуже важливою діяльною творчості М. Р. є його поетичні переклади, які часто-густо були досконалішими, ніж самі оригінали. Перекладав М. Р. з багатьох мов. Особливої уваги заслуговують його переклади з польських поетів А. Міцкевича («Пан Тадеуш» та інші), Ю. Словацького, з французької поезії (Ф. Вольтер, Н. Буальо, Е. Ростан), а також з російської літератури: О. Пушкін («Мідний вершник», «Євгеній Онєгін»), деякі твори О. Грибосдова, М.

Лермонтова, М. Некрасова, М. Гоголя, А. Чехова та інших. Спільно з П. Карманським він переклав українською мовою «Пекло» Данте. Чимало перекладав М. Р. з білоруської, вірменської, грузинської та жидівської мов. Своєю перекладницькою працею М. Р. збудував чимало мостів-переходів між українською літературою та літературами багатьох народів СРСР і Зах. Європи. Його переклади збагатили українську літературну мову, поширили її мистецькі можливості.

За його увагу до польської літератури й досконалі переклади польських класиків українською мовою, що дало змогу польській літературі вийти до українського читача, польський Ягайлонський університет у 1964 р. призначив М. Р. почесний докторат. На похорон приїхали з Варшави польські літератори. У похороні взяв участь і польський Генеральний консул у Києві — Ванда Міхалевська.

Величезні заслуги М. Р. і в літературознавстві та мистецтвознавстві. Він написав цікаві й глибоконаукові розвідки про творчість Т. Шевченка, А. Міцкевича, О. Пушкіна, цілий ряд статей про українських письменників, а також праці «Героїчний епос українського народу», «Кобзар і Єгор Мовчан» та інші. Не забував і про театр, відзначаючи визначніші появи на сцені, в музиці, в кіно і т. д.

М. Р. був співавтором і співредактором багатьох словників, очолював Український Комітет славістів, був членом Міжнародного т-ва славістів тощо. За особливу його заслугу треба вважати перевидання словника Грінченка, що був заборонений десятиліттями.

М. Р. був також цікавий і глибокий публіцист. Взагалі, здається, нема жодної ділянки культурно-мистецького й наукового життя, у якій би М. Р. не виявив себе глибоким знавцем і блискучим майстром. Просто не віриться, що людина могла стільки знати і мати таку невичерпну силу й запал до праці, що їх мав М. Р. Рідко яка людина могла за такої різноманітності зацікавлень і праці в стількох ділянках людського духа дати в кожній з них високозартісні твори.

М. Р. був людиною гуманною, благородною. Він належав до тих, які ні за яких умов не продавали свого ближнього, хоч багатьом він би міг закинути чимало чого. Був щирим дорадником і вчителем молоді, ніколи на молоду здібну людину не дивився звисока, а завжди був старшим товаришем і другом, готовим кожноразу допомогти. За це все його любили й шанували, а в останню путь його проводжали десятки тисяч людей.

Похорон відбувся 27 липня на Байковому цвинтарі в Києві. У похороні взяли участь представники уряду, партії, наукових установ тощо. Були представники з Москви та з національних республік, а також і з Польщі. Представників з РРФСР не було.

ЦК КП України і Рада Міністрів УРСР ухвалили:

1. Збудувати на його могилі пам'ятника, а на будинку ч. 68 по вул. Леніна, де він жив і працював, установити меморіальну дошку.

2. Присвоїти ім'я М. Т. Рильського Інститутів Мистецтвознавства, Фолклору та Етнографії Академії Наук УРСР і видати академічне видання його творів.

Міська рада Києва ухвалила надати ім'я М. Т. Рильського Голосіївському парку, який М. Р. дуже любив, мав там свою дачу, на якій, під доглядом свого сина Богдана, й помер.

Відомості, які надходять з України і які можна здобути з преси, свідчать, що Україна смерть М. Р. переживає дуже глибоко.

Безсумніву, Максим Тадейович Рильський був не тільки одним з найбільших поетів України, а також і цілого СРСР та всієї Європи. Його смерть — велика втрата для світової літератури.

Здавалося б, що людина, яку ховає весь СР СР, а під офіційним некрологом якої є підписи членів усього секретаріату ЦК КПРСюзу, людина, яка мала два ордени Леніна, орден Тр. Черв. Прапора, Червоної Зірки та багато медалей, а також і ордени Польщі, людина, яка одержала дві Сталінські премії (одна за вірші, написані в час війни, а друга за переклад українською мовою «Пана Тадеуша» А. Міцкевича), а також Ленінську премію (1960 р., за збірки поезій «Троянди й виноград» і «Далекі небосхили») і, не зважаючи на всі ці «ласки» партії і влади, мала величезну пошану й любов від народу — така людина мусіла б бути щасливою. Та Максим Рильський щасливою людиною, у повному розумінні цього слова, таки не був.

Максим Рильський належав до групи неоклясиків. Він був людиною чистою, чесною і негнутою, хоч ніколи й нічим не виявив свого ворожого наставлення до окупаційної влади: він, як і всі неоклясики, просто «не бачив» цієї влади, ізольюючись від життя й політики. Треба було його примусити побачити владу, тому в 1931 р. його арештовують і садять у слідчий корпус Лук'янівської в'язниці.

Деякі наші часописи теж пишуть, що він був пов'язаний із СВУ, мав близькі знайомства з визначними членами СВУ і т. д. Усе це неправда. Звичайно, він мав добрих знайомих між провідними членами СВУ, але це не мало ніякого значення ні для нього, ні для влади. Посадили його у в'язницю з єдиною метою, щоб виразно сказати: або умреш, або будеш з нами.

М. Р. зрозумів усе дуже скоро. У в'язниці ж він написав майже всю свою збірку «Знак терезів», яка була переломовою не лише в його творчості, а і в його житті. Програмовий вірш цієї збірки (тієї ж назви) мав таку провідну думку: я кладу на

терези націоналізм і комунізм. Комунізм переважив...

Дехто тепер пише, що він сидів 6 місяців чи й більше. Не можу запевняти, але пригадую, що М. Т. був у в'язниці яких 3—4 місяці і десь у вересні 1931 р. вже був на волі.

Вірші його сподобались слідчому і десь на початку 1932 р. збірка «Знак терезів» вийшла хоч і скромно, але із золотими витисками, що на той час було розкішшю. Треба пам'ятати, що в 30 і 31 рр. М. Р. не то що не видав збірки, а навіть віршів його жоден журнал друкувати не хотів. Якусь працю знайти було тяжко, бо кожен боявся за свою шкуру, то й уникав його. Тому матеріальний стан Максима Тадейовича тоді був винятково поганий.

Збірка «Знак терезів» викликала радість у влади і сум у чесних людей: упав іще один український патріот, заламалася іще одна чесна людина... Один з моїх товаришів, Юхим М., який був одним з найулюбленіших студентів М. Р., по виході цієї збірки, розмовляючи з М. Р. у його ж хаті, запитав його:

— Максиме Тадейовичу! І що оце ви таке написали? А ми ж на вас так розраховували! Невже це все щиро написано?

— Бачиш, Юхиме, — відповів М. Т., — ось мій нащадок під столом пішки ходить: він же їсти хоче. Я більше витримати не можу...

До речі, цей Юхим М. збожеволів рік пізніше під час слідства і хоч його й заслали, але пізніше його (божевільного) бачили в Києві. Можливо, що він живий ще, тому не називаю його прізвища повністю. На еміграції є ще одна людина, яка може ствердити цю розмову Юхима М. з Максимом Тадейовичом.

Та скоро настали ще гірші часи. Імунітет «Знаку терезів» перестав діяти і постало знову питання: жити чи вмерти? До речі, серед інтелігенції тих часів часто стояло питання: умерти в підвалі від кулі в потилицю чи жити і зробити хоч те, що буде можливо, зберігаючи себе фізично на «кращі часи»? Часто переважало останнє. Так появився текст найкращої пісні про Сталіна (бо й писав же її найкращий поет СРСР!): «Із-за гір та з-за високих сизокрил орел летить...» Як відомо, музику до неї написав Левко Ревуцький. Музика теж варта тексту...

Хто хоче судити — хай судить. А я мовчу. Тим більше, що ще не настав той час, що можна розшифровували історію тієї доби. Найкраще це розумів Максим Тадейович: хто уважно читав його твори (особливо публіцистику), той мусів бачити, якщо не сліпий, як тонко, як обережно діяв Максим Тадейович і скільки він уже зробив для нашого народу в посталінських часах! Ні, він не мав права добровільно вмирати від кулі в потилицю на початку 30-их років — це була б найбезглуздіша смерть, це був би національний злочин.

Усяка еміграційна дрібнота, яка тепер так го-

лосно вимагає смертей від наших братів в Україні, мусіла б знати, що навіть такі демонстративні смерті, на які пішли такі великі люди, як Щербаківський, Хвильовий, Скрипник, Любченко та інші, смерті, які відбулися не лише на очах всієї України, а й цілого людства, багато не допомогли, хоч і дуже дошкульно вдарили по окупантах та їх партії. Правда, це мало моральне значення, бо нація видала людей, які прилюдною смертю протестують проти окупанта.

Максим Тадейович ніколи гарантії життя не мав. Багато з читаючої публіки мусіли б пам'ятати випадок, як на нього напали «сталінські гончі» за вираз в одному вірші, що в серпні в Україні «жовті стерні й синє небо». Звичайно пришили націоналізм, петлюрівщину — національний же прапор у автора «Знаку терезів» і «Пісні про Сталіна»! Доведений до відчаю, Максим Тадейович написав тоді: «Кличу у свідки всіх редакторів світу, що в Україні в серпні жовті стерні й синє небо»! Прошло якось...

Найупертіше полював за Максимом Тадейовичем Лазар Каганович. Полював він за ним до війни, у війну і навіть і по війні. Хто зна — може й справді Микита Хрущов урятував Максима Тадейовича, як він про це прилюдно не раз заявляв. Якщо так, то він зробив хоч одне добре діло для нашого народу.

Максим Тадейович був членом партії. Але він став ним аж у 1943 р., себто в час війни. Цікавий факт: членом Академії Наук України його обрали також 1943 р. Ясно, що було сказано: будеш членом партії, будеш академіком! Хто знав Максима Тадейовича, той не сумнівається в тому, що він чинами й почестями та званнями ніколи не цікавився. Але ставши академіком і очоливши один з наукових інститутів Академії, щось можна було зробити. А Максим Тадейович цим таки справді цікавився...

Членом Академії Наук СРСР він став у 1958 р.

Багато чого ще можна б сказати про нашого дорогого Максима Тадейовича... Колись хтось скаже більше. Для чесних і розумних людей (а за таких я читачів «Нових Днів» вважаю) сьогодні цього досить.

Треба ствердити, що вся українська преса на еміграції (навіть і найреакційніша!) відгукнулася на смерть Максима Тадейовича дуже гарно й розумно. Зневажила цю Велику Людину, цього невтомного працівника, невгнутаго розумного Патріота тільки одна чужа газета, що видається українською мовою...

Скажемо ж сьогодні разом з усіма чесними людьми в Україні й на еміграції: Прощайте, Дорогий Учителю, дорогий Максиме Тадейовичу! Ви багато зробили для нашого народу. Ваш відхід створив пролім у національній будові нашій. Щоб цей пролім залатати — треба буде нам усім (в Україні й на еміграції) дуже натужитись. Та й чи

зуміємо ми всі зробити те, що могли зробити Ви один?..

Максим Тадейович Рильський справді прожив велике й гарне, хоч і винятково трудне й небезпечне життя. І за це його шануватиме й пам'ятатиме весь наш народ. Не лише ми, ті, що жили й працювали разом з ним, а й ті, що житимуть і працюватимуть після нас...

† НЕСТОР ТЕОФАНОВИЧ ГОРОДОВЕНКО

В одній з лікарень Монреалю перед другою годиною ранку 21 серпня 1964 р. після тяжкої й затяжної недуги на 79-му році життя помер великий український диригент і музичний педагог, творець і мистецький керівник капелі ДУМКА — Нестор Теофанович Городовенко.

Нестор Теофанович Городовенко походить з Полтавщини, народився 9 листопада 1885 р. Від 1907 до 1917 р. викладав у гімназіях у Лохвиці, Переяславі, Ольгополі, одночасно керувавши хорами. У 1917 р. переїздить до Києва, де починає працю в 2-ій українській гімназії, одночасно керує хором Київського університету. Пізніше створює капелю Дніпросоюзу, що згодом перетворена на капелю Київського Відділу Нар. Освіти, а пізніше була реорганізована на Державну Українську Ман-

дрівну Капелю — Думка. Від 1919 р. по 1938 рік був мистецьким керівником і диригентом Думки. З Думкою об'їздив не лише всю Україну, а й цілий СРСР, а також виїздить і за кордон. Думка під керівництвом Нестора Городовенка здобула величезних успіхів — це була найкраща хорова одиниця не лише в СРСР, а й у цілому світі. Думка не раз відзначалася в СРСР, найвищі нагороди привезла також з Парижу.

Капеля Думка, якою керував покійний Нестор Городовенко, була національною гордістю поневоленої України, вона мала величезне національно-освідомлююче значення. Крім того, Думка підняла українське хорове мистецтво на найвищий ступінь. Уся Україна знала Нестора Городовенка і вся вона його любила й шанувала.

Як визначного знавця хорової справи, Нестора Городовенка в 1930 р. призначають на посаду керівника диригентського відділу Київського Музичного Інституту (сучасної консерваторії).

Коли в тридцятих роках почалась нагінка на все українське, коли російські окупанти почали все тугіше затягувати мотуза на шії українського народу, то від мистецьких колективів, зокрема від Думки, почали вимагати «реорганізації», тобто включення в програму російських і так званих «радянських» творів «на тему дня», себто ліквідації національної основи Думки. Нестор Городовенко робив усе можливе, щоб затримати українську музичну основу капелі. Тому його в 1938 р. «тимчасово» усунули з керівника Думки, хоч це «тимчасове усунення» тривало аж до самої війни.

Думка по війні відновила свою працю під керівництвом О. Сороки, але з колишньої Думки вже мало що залишилося: уніфіковано її не лише політично, а й з мистецького боку також.

За німецької окупації Н. Г. створив з решток колишніх думчан хор, який виступав з концертами (в Києві). Пізніше Покійний Н. Г. переїхав до Львова і очолив хор при Інституті Нар. Творчості, а по закінченні Другої світової війни в Німеччині створив хор «Україна», який користався великою славою не лише між українцями, а й серед німців та американців. Кілька виступів цей хор зробив спільно з капелею бандуристів ім. Тараса Шевченка і диригував на цих концертах Н. Г.

У 1949 р. Н. Г. приїхав до Канади і осів у Монреалі, де аж до своєї хвороби керував хором «Україна» при філії Українського Національного Об'єднання.

22, 23 і 24 серпня відбувалися панахиди, які відправляли кілька православних священників: о. протопресвітер В. Слюзар, о. Ф. Легенюк, о. Сава Цитухін, о. прот. К. Квасницький, о. О. Костюк — усі з Монреалю та його передмість. У неділю панахида відбулася в соборі св. Софії, бо каплиця не могла вмістити людей. Тоді на панахиді було поверх тисячі осіб. У вівторок 25 серпня панахида, заупокійну літургію і похоронний обряд від-

правив Високопреосвященний Архієпископ Михайл, що спеціально приїхав з Торонта) і всі, згадані вище, священники.

Треба відзначити цікавий факт: у понеділок над тілом Покійного відправлено дві панахиди: по православній відправили панахиду ще й три українські католицькі священники, які за день перед тим звернулись по дозвіл про це до протопресвітера В. Слюзаря. Усі православні священники й миряни залишились і на католицькій панахиді. Співав, як і щодня, хор собору св. Софії під керуванням С. Босого, підсилений хористами хору «Україна». Це, здається, перший випадок у Канаді, якщо не в цілому світі, що католики відправляли панахиду по православному. Це з одного боку свідчить про популярність Нестора Городовенка серед усіх українців, а з другого — про злагіднення взаємовідносин між нашими церквами.

Похорон відбувся на цвинтарі Монт-Рояль у Монреалі. Над могилою промовляли: Є. Васишин — від УНО, А. Степовий від СУЖЕРО, М. Андрухів — від місцевого відділу КУК, М. Чолій — від хористів (це була чудова щира промова!), В. Кохно, колишній адміністратор хору «Україна» в Європі, який спеціально приїхав на похорон з Чикаго, США, та М. Логущ від Літ.-мист. клубу, яка запропонувала заспівати «Чуєш брате мій...»

Поскільки це був робочий день, то людей багато не було — яких пара сот. По похороні відбувся поминальний обід у залі УНО. На обіді промовляли: архієпископ Михайл, що сказав дуже змістовну промову про Покійного, якого знав добре ще з України, Д. Кислиця — від православної громади в Оттаві, С. Викарук — від ОУК ім. О. Басараб, о. Ф. Легенюк та Б. Ковальський — від УНО. Прочитано також телеграму від проф. Завітневича з Нью-Йорку.

УНО взяло на себе всі видатки похорону. На обіді проведено збірку на пам'ятника, яка дала 449 доларів. Збірка ще буде продовжуватись. На обіді було поверх сотні осіб. Від імені вдови по Н. Г. Анастасії Городовенко подякував усім Б. Ковальський.

Так українці Монреалю поховали великого диригента, великого й щирого патріота — Нестора Теофановича Городовенка...

Поза цим описом похорону хотілося б кинути ще кілька деталей, щоб дати читачам хоч натяк на образ дорогого Нестора Теофановича, образ мистця й людини, що любила свій край і народ.

Уперше в житті я побачив Нестора Теофановича десь у серпні 1930 р. Саме тоді я приїхав до Ташкенту, одержавши перевід зі Середньо-Азійського Держ. Університету в один з вузів Києва. Ішов Прорізною вниз (до Хрещатика). Випадково звернув увагу на людину в сорочці з закатаними рукавами, яка йшла напроти мене і щось бурмотіла собі під ніс. Ступивши ще кілька кроків,

я почув слова: «Бачила, хто це пройшов? Це — Городовенко!» Я мимоволі зупинився і повернув у слід великого диригента, про якого чув багато навіть у Сер. Азії, але якого ніколи не бачив і співу Думки ще не чув. Признаюсь, що було мені дуже приємно, бо Нестор Теофанович був тоді такий спокійний і так просто повадився на вулиці, що не міг не викликати симпатії.

Звичайно, що осівши в Києві, бував на всіх концертах Думки, які, до речі, відбувалися в Києві рідко і придбати квитка на такий концерт було дуже важко. Мене вразила не лише досконалість співу, виняткова інтерпретація творів, а навіть спосіб диригування: як хор почав співати, то здавалось, що Нестор Теофанович тільки стояв і нічого не робив. Якщо сидиш десь збоку, то можна помітити, як він киває пальцями, бровами чи дає знак очима. Це все. Заля завжди вітала його капелю оваційно. Та Нестор Теофанович був скупий на поклони, а ще скупіший на виконання якоїсь пісні на біс: кланявся скугі, стоячи рівно — тільки кивав головою в три боки. Особливо захоплювали публіку так звані «примітиви» в записі Демущького. Це не примітиви (і треба ж було їх комусь так назвати!), а народні шедеври, які викликали неймовірне захоплення публіки. Нічого там народнього не відкинуто, а скоріш додано — ці твори звучали так, як ні в якому іншому виконанні, хоч завжди було враження, що сидиш не в розкішній залі Київського Радіотеатру, а десь на сільській вулиці і слухаєш, як співає сам народ.

Пригадую собі концерт десь під весну страшного 1933 р. Той концерт складався з двох відділів, у першій частині було виконано ораторію Гайдна «Пори року», а в другій — наші веснянки. Сам концерт мав назву «Пісні весни» чи «Гімн сонцю», не пригадую тепер, але назва була дуже поетична і таки дуже українська. Це був час ліквідації всього українського. Арешти відбувалися щоденно. Я тоді втік з Кубані і жив на Солом'янці, боячись показатися комусь на очі, щоб не донесли, що я в Києві (так перекрутився аж до червня і таки попався), тому на концерт пішов дуже й дуже оглядаючись.

Саме тоді приїхав до Києва Наркохарчпром СРСР — А. Мікоян. Звичайно, не проминув нагоди піти на концерт Думки. Сидів у 5-му чи 6-му ряду, мабуть, щоб не звертати на себе уваги. Навколо нього було коло з кількох порожніх крісел, а по краях того кола — гепоушники, уніформовані і в цивільному. Мікояна, звичайно, пізнали і вістка про його присутність пішла шепотом по залі.

Почався концерт. Особливо мав успіх другий відділ. Овація. Нестор Теофанович кланяється скупі — кивком голови. Виконувати щось на біс, звичайно, й не думає. У кінці концерту заля аж реве від оплесків. Сам Мікоян устає з місця і демонстративно — позильно, але піднімаючи руки на рівні з обличчям — плеще, вимагаючи повто-

рення пісні. Тоді Нестор Теофанович виходить наперед і скупю, не повівши й бровою, каже:

— «Дударик». Народня пісня з Кубані.

Заля зацікавила: це була очевидна демонстрація, бо всі ж знали, що українізація на Кубані, ЦЧО і інших українських областей РРФСР криваво припинена. Устами самого Сталіна об'явлено, що українців там «не было, нет и быть не может!»

Другого дня по Києву пройшла вістка, що Мікоян так був вдоволений з концерту, що наказав видати всім хористам по кілограму шоколаду. Коли кілька років тому я пригадував Несторові Теофановичеві цей факт і запитав чи справді той шоколад видали, то він посміхнувся, але нічого не сказав.

До речі, у Канаді ходять поголоски, що, 'мовляв, Нестор «чудово знає народню пісню, але щодо клясики та ще західноєвропейської», то він трохи чи не неук. Це велика неправда. Вахідньо-європейська клясика в репертуарі Думки має велике й важливе місце. Це, врешті, видно й зі статті Д. Грудини, яку передруковано в цьому числі. На Заході ж цю частину репертуару Думки оцінювали якнайкраще.

Як і про кожду людину, яка щось варта і вмєє щось зробити, про Нестора Теофановича багато чого говорилось такого, щоб якось його... «зменшити». Наприклад, оповідаються — різні речі про його «неможливий характер»: диригент то він добрий, ніде правди діти, але через свій характер він не зможе керувати ніяким хором у Канаді... Правда, він був дуже вимогливий і прямолинійний. Він, як оповідають, міг ще в Києві сказати хористці: «Ти мені животом не реви, а співай!» Така співачка, звичайно, спалахне, вибіжить десь у куточок, поплаче, але вертається назад зі словами:

— Вибачте, Несторе Теофановичу! Дозвольте стати на своє місце...

— Ставай.

І на тому весь конфлікт кінчався.

Знаю ще випадок, як в одному товаристві один симпатичний чоловік запевняв, що «Батьки і діти» написав Достоевський. Нестор Теофанович поправив: не Достоевський, а Тургенєв... Той не погоджується і запевняє, що таки Достоевський. Нестор Теофанович подивився на нього виразно і спокійно «наложив резолюцію»: «І красивий, а дурак!»

Д. Кислиця в своїй промові на обіді, уривки з якої друкуємо в цьому числі, розповів, як боявся Н. Т. зробити комусь якусь кривду. Тому й відмовлявся писати спогади. Що це так, то я пересвідчився на власному досвіді: сталося так, що він був зробив ту «кривду» мені. Виявилось потім, що ця «кривда» мучила його кілька років, аж поки він «висповідався».

Мені дуже боліло, що Н. Т. сидить у Монреалі, де нема найменшої змоги зробити хоч трохи пристійний хор. Я дуже шанував керівників

УНО, що вони забрали Н. Т. з Європи, що забезпечили його мінімальною платнею аж до смерті (150 дол. на місяць) і взагалі ставились до нього справді добре. Забирати Н. Г. з УНО не було жодних підстав, тому я намовляв деяких торонтських унівців, щоб вони його просто перевели у свою філію в Торонті, де більше українців, щоб дати йому змогу «ще хоч раз заспівати», як він сам говорив. З моїх намовлень нічого не вийшло.

Коли хор «Україна» з Монреалу концертував у Мессей Гол у Торонті, то по концерті хористи мали вечерю в УНО. Пішов і я туди. Сиділи ми тоді з Н. Т. серед залі удвох, довгий час ніхто нам не заважав і я нарікав на його «безплідний арешт» у Монреалі. Потім дещо написав у «Н. Днях», щоб таки примусити УНО забрати його до Торонта. Мабуть, це комусь не подобалось і через якийсь час у «Новому Шляху» Н. Т., хоч і обережно, але «давав мені чосу». Прочитав я те писання, бачу, що чоловік мусів так написати, бож добре знав, як ми розмовляли, тай поставив крапку, як кажуть. Але перетягнути Н. Т. в Торонто таки намагався й далі.

Така нагода скоро трапилась: Л. Білошицький залишав хор катедри св. Володимира і я (спільно з Валеріаном Дмитровичем Ревуцьким) почали робити всі можливі заходи, щоб його місце зайняв Н. Т. Це було завдання виняткової складності. Тим більше, що всякі «доброжелателі» виставляли два мотиви проти: «Неможливий характер» і «старий та безсилий уже». Звичайно, що ми не здавались: притягли до цієї кампанії ще цілий ряд осіб. Це була велетенська «підпільна організація», яку я викриваю аж тепер. Врешті — перемога: управа громади погодилась і доручила настоятелю собору о. протоієреєві П. Самцеві поїхати в Монреаль і особисто запросити Нестора Теофановича на працю в катедрі.

Переговори відбувалися в домі о. прот. В. Слюзаря. Як потім розповідав мені о. Петро, усе йшло добре — Н. Т. майже погодився і другого дня мав прийти оформити справу. Але... не прийшов і відмовився далі розмовляти на цю тему. Так о. Петро й повернувся ні з чим...

(Далі на стор. 29-й)

ОПРАВЛЕНІ РІЧНИКИ ЖУРНАЛІВ «НОВІ ДНІ»

Кожен річник окремо, гарна полотняна оправа із золотим тисненням, разом 432 сторінки друку.

Ціна за річник 5.00

ОСНОВИ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ГРАМОТИ

Приватні лекції рисунку, малярства та композиції для осіб різного віку дає Петро Магденко в Торонті.

Зацікавлених проситься телефонувати на

LE 5-8545

Спогади про поета-людину

Коли я отримав вістку про смерть Максима Тадейовича Рильського, то в моїй пам'яті відразу ж виринув один з його ранніх віршів:

Пісок. Вечірні хмари сиві.
Далекі смуги вогняні...
Де друзі милі і щасливі,
В якій далекій стороні?
Між бур'яном біліють кості
Собака стомлений біжить.
Колись прийдуть і друзі в гості
Та я не зможу їх зустріть...

Ні довгі роки життя (в далекій стороні від місця проживання Максима Тадейовича), ні світові хуртовини, ні колони численних доктрин, що проходять по поверхні людського життя, неспроможні стерти найсвятішого чуття — дружби людської. У мою пам'ять М. Т. входить, як великий старший друг-учитель, як людина-поет і мистець, людина, що закріпила й частково скерувала в мені струни любови до літератури й мистецтва, що в своєму естві наповнені глибоким гуманізмом незалежно від їх оригінального походження.

У нашій родині Максим Тадейович був дуже частий гість. Мій покійний батько, Дмитро Миколайович, був його учителем у київській гімназії Володимира Науменка. Про це сам М. Т. відзначив у своїй «Мандрівці в молодість». Крім того, у споминах «Із давніх літ», присвячуючи рядки батькові і враження від його лекцій російської літератури з мистецьким читанням М. Т. писав:

«...Але найбільше враження справляв на нас Ревуцький, коли збирав нас коло рояля і співав українські та російські народні пісні, Ъилини та думи. Це бувало щоразу справжнім святом — і не тільки для мене, що успадкував від батька і братів замилювання в народній пісні, а й для різноманітних моїх колег... Шкода, що Ревуцький викладав у нас тільки один рік — у п'ятому класі. Правда, моє особисте приятелювання з ним зайшло на довгі роки...»¹⁾

М. Т. та батько залишилися великими друзями, не дивлячись на те, що батько був старший від нього на 14 років. Їх єднала духовна молодість. Це духовне поєднання вже було знайдено тоді, коли М. Т. ще перебував на шкільній лаві.

Біля кінця київського пригороду, Деміївки (потім Сталінки), де кінчалася лінія трамваю (потім ч. 10), проти трамвайного парку ім. Домбала, там, де дорога ліворуч завертала до мальовничого Голосіївського лісу ще на початку 20-их рр. стояла трамвайна будка, де батько показував мені вирізлені на дерев'яній стіні будки слова: «В этом месте «Микеша» (так звали гімназисти батька)

похищен разбойниками в Голосеевские леса». Мова йде про екскурсію батька з гімназистами до лісу. Під цим написом слідували ініціали, принаймні, п'ятнадцяти «розбійників» і між ними батько показував мені ініціали «М. Р.» і сказав: Це Максим (Рильський. В. Р.)!»

З великою пошаною М. Т. відносився і до моєї мачухи, Марії Аліпівни. Був привітний і до нас, дітей — мене і сестри Олександри. Мачусі він присвятив спеціального вірша. Шкодую, що після смерті її я віддав його сестрі моєї мачухи, Вірі Аліпівни.

Помимо частих відвідин нашого мешкання на вулиці Франка 17/24 (кол. Нестерівська) і читання його перших збірок, моє знайомство з М. Т. з 1924 р. було підсилено можливістю почути його на авторському вечорі.

Літні вакації 1926 р. я проводив у місті Чернігові на мешканні близького знайомого батька й колеги М. Т. з гімназії — вчителя Федора Івановича Барановського. Одного липневого вечора 1926 р. Барановський довідався про авторський вечір М. Т. і ми негайно вирушили на нього до залі педагогічного технікуму. Заля, що вміщала до 400 осіб, була переповнена по береги. Вечір відкрив директор педагогічного технікуму (на жаль, забув його прізвище), людина років 35-ти, висока на зріст, говорив бездоганною українською мовою. Признатися, М. Т. захопив мою юнацьку увагу змістом своїх нових віршів, але розчарував мене, як читець власних творів, подаючи їх надто монотонно. Особливу мою увагу привернув вірш на Шекспірівську тему про зустріч молодого англійського короля Генріха V зі своїм колишнім співжартівником юнацтва, сером Джоном Фальстафом. Може, це трапилося тому, що перед тим я «пережив» усі історичні хроніки Шекспіра, прочитавши їх в хронологічному порядку від короля Джона до Генріха VIII у видавництві Брокгауза і навіть, поплакав за трагічну долю мого улюбленого образу Фальстафа, якого відкинув колишній принц Уельський, стаючи королем. Тому і фраза у вірші М. Т.: «Тебе, старий, не знаю я», вразила особливо. А може й тому, що цей вірш став предметом гострої дискусії після читання М. Т. Виступало в дискусії щось понад десять осіб і всі вони обурювалися змістом віршів М. Т. «Нащо нам писати про троянди, про соловейків» говорив один; «Нащо нам здалися Шекспіри, королі і сери» говорив другий; «чому поет не пише про виробничі процеси» говорив третій, і, нарешті, якийсь чоловічок архи-пролетарського походження заторкнув питання, чому поет не пише про соціальні біди пролетаріату, наприклад, про зло проституції... Проте, в цьому моменті аудиторія не витерпіла й гучно розсміялася. Після ще якогось одного ви-

¹⁾ М. Рильський «Поезії», том I. Держ. Вид. Худ. Літ., Київ, 1946.

ступу, директор педагогічного технікуму взяв слово як голова, зазначивши, що його попередники виступали багато, але виступали дуже невдало (сміх у залі) і чи схоче автор відповідати на виступи, хоч, мабуть, потреби нема, бо говорилося майже не по суті поезії шановного автора. Після цього закриття вечора Барановський багато говорив з М. Т., підійшовши до нього, я ж обмежився трьома словами «Дякую за Фальстафа!», за що отримав дружнє і делікатне поплескування рукою М. Т. по плечі...

* * *

У кінці 1926 р. батько підготував матеріали до збірки народніх пісень. Постало питання, як назвати цю збірку. Одного разу, коли М. Т. зайшов до нас, батько почав радитися з ним під час вечері, як саме назвати збірку. Батько запропонував «Живі ключі», але потім сам оговорився, що вже з'явилася друком його книжка «Живе слово» з мистецького читання і виглядатиме, що автор надто пристрасний до «живого» («Живе слово», «Живі ключі»). М. Т. запропонував назвати «Золоті ключі», мотивуючи цю назву народньою піснею «Ой, глибокий колодязю, золотії ключі, а вже ж мені надокучило в світі горюючи». З цією назвою, як відомо, ця збірка і вийшла в світ, хоч батько й зазначав, що та пісня не належить уже до таких популярних, але оскільки вона введена до збірки, то він признає рацію Максимові (Рильському. В. Р.).

Роки 1926—1929 — це були й роки найтіснішого творчого контакту М. Т. й батька. Він пов'язаний з виданням «Музично-вокальної бібліотеки» у видавництві «Книгоспілка» у зв'язку з ювілеями великих німецьких романтиків-композиторів: Р. Шумана (70-річчя смерті), Л. Бетговена (100 років смерті) та Ф. Шуберта (100 років смерті). З батькової ініціативи було заплановано видати вокальну літературу цих знаменитих ком-

позиторів. Тут було запрошено «неокласиків» на переклади. З них найактивнішу участь приймали М. Т., М. Зеров та О. Бурггардт, менше П. Филипович та М. Драй-Хмара. Крім них, переклади робив батько, відомий оперовий співак М. М. Філімонов та відомий перекладач Б. Тен (М. В. Хомичевський). М. Т. виявив тут надзвичайне захоплення і без перебільшення склався тут, як перекладач. Переклади до музичних текстів М. Т. — це окрема ділянка поруч з його шедеврами перекладів Міцкевича, Пушкіна, Шекспіра, Данте. З його колег-поетів хіба тільки О. Ф. Бурггардт міг рівнятися з ним. Сам М. Т. умів з величезним чуттям оцінити вагу мистецького перекладу. Пам'ятаю два моменти, що привели його в захоплення.

Одного разу це сталося, коли він почув батьків переклад романсу Р. Шумана на слова Генріха Гейне «Ich grolle nicht». До того часу існував російський переклад, що починався:

«Я не сержусь,

Пусть больно ноет грудь»,

а в українському перекладі мого батька:

«Не сержусь я,

Болить душа моя...»

М. Т. прийшов в захоплення, що романс звучить легше і з більшою душевною наснагою завдяки звуку «я», що віншує рядок, який легший для вокаліста, ніж звук «у», що віншує рядок у російському перекладі. Батько завважив, що М. Т. прекрасно відчув принцип музичного перекладу. Тут упала репліка М. Т.: «У цьому відношенні ти, Дмитре, мій учитель теж!»

Десять років пізніше, коли батько закінчив для постанови в Київській опері переклад опери С. Рахманінова «Алеко», схвалення успішності цього принципу в музичному перекладі вже стверджував вокаліст. М. Т. оповідав батькові як тішиться бас Микола Частій, проспівавши арію Старого Цигана. М. Т. підкреслював, що співак особливо захопився перекладом фрази:

«І всюди пристрасті панують,

І в пустках захисту нема...»

В оригіналі опери Рахманінова тут ідуть слова Пушкіна:

«И всюду страсти роковые,

И от судеб защиты нет...»

Три «а» в українському перекладі у другому рядку дають вокалістові можливість легше окреслити фразу.

СЛОВНИК ЧУЖОМОВНИХ СЛІВ

розсилаю передплатникам, а також і новим замовцям за 3.00 дол. Передплатників прошу потвердити свої адреси, Замовлення надсилати на адресу:

A. Orel,

363 Grove St., Perth Amboy, N. J. U. S. A.

НОВЕ!

НОВЕ!

Дмитро Чуб

Живий Шевченко

Це книжка, яка дасть вам змогу глибше ознайомитись з приватним життям Великого Поета, зрозуміти його уподобання, характер, пізнати його особисті бажання, наміри, збагнути його популярність, авторитет, словом — пізнати Кобзаря України в його тяжкому, але й цікавому і багатому різноманітності та пригодами житті.

Книжка написана на фактичних матеріалах, написана доброю й легкою мовою, гарно й чепурно видана. Гарно й зі смаком зроблена обкладинка П. Вакуленка.

Замовляти в «Нових Днях».

Рекомендуємо її всім нашим читачам. Ціна — 1.50 дол. з пересилкою.

Батькові «зерна» падали на плідний ґрунт. Відомо, у якого велетня-перекладача виріс М. Т. в літературі (та і в музиці). Коли М. Т. вкупі з Петрушевським реалізував переклад «Винової дами» Чайковського, то тут уже батькові довелося захоплюватися учнем. Пам'ятаю переклад М. Т. для хору картярів у сьомій картині «Винової дами», що він його читав батькові:

У негоду завжди
там збирались вони часто.
Гнули, Бог їм прости,
Від п'ятидесяти на сто.

Другий момент. Діяльність музичного видавництва «Книгоспілки» під досконалим керівництвом (директор М. Качеровський, керівник видавничого відділу С. Титаренко, ред. А. Харченко) не тільки обмежувалася видаванням вокальної бібліотеки німецьких композиторів-романтиків, а йшли видання «Козацьких пісень», «Дуетів М. Лисенка», «Галицьких пісень» мого дядька Л. Ревуцького та інші. Мистецьку графіку до цих видань робив А. Х. Середа — маляр та професор Художнього інституту, «Галицькі пісні» в дядьковій обробці були видані з новим німецьким текстом праці О. Ф. Бурггардта. Пам'ятаю, як М. Т. спонтанно зареагував на його досконалий німецький переклад «Сусідки». Він просив батька програти кілька разів куплет цієї пісні і все повторював:

“Auf dem Strasse spielt die Fiedel
Bin ein lustig hirtens Miedel
Üch, Üch, Üch!”

Коли йшла праця над всіма коректами перекладів, то й мені випала теж скромна роль: заносити термінові листи та коректи до М. Т., О. Ф. Бурггардта, М. К. Зерова, чи навіть на Подол до М. М. Філімонова. Одержуючи для передачі батькові правлені коректи М. Т. я міг пересвідчитися, як вибагливо працював він над ними часом змінюючи на краще цілі рядки.

Переклади М. Т. не залишилися тільки в збірках Вокальної бібліотеки, а велика частина з них послужила для т. зв. «Вокально-Музичних Демонстрацій», що влаштовував у Муз.-Драм. Інституті ім. Лисенка батько за участю професорів М. М. Філімонова та К. Р. Регаме.

З нагоди виходу в світ вокальних збірників на нашому мешканні батько влаштовував домашні концерти-вечірки, де був присутній і М. Т. З приводу Шубертівських видань батько склав «Шубертіану» на мотив його пісні «Die Wanderung» з циклу пісень «Die schöne Mullerin». На цих вечірках М. Т. безпосередньо в складанні «Шубертіани» не приймав участі, але, пам'ятаю, він охоче додав кілька куплетів до пісні, яку склав лікар та талановитий музичний імпровізатор К. О. Левицький, що звалася: «Ой млин меле, ой, млин меле, аж каміння креше, ой піду до Крамаренка, хай щонебудь збреше». Це була жартівлива пісня про відвідини вигаданої селянки, що прийшла лі-

куватися до Першої Центральної Робітничої Поліклініки в Києві, де в рентгенівському кабінеті працювала моя мачуха та Ю. Ю. Крамаренко.

Проте пізніше виявилось авторство М. Т. і в складанні «Шубертіани». Мій батько поширив «Шубертіану» і на своїх колег з робітфаку КПІ, де він викладав, склавши куплет і на відомого педагога М. Балинського. У куплеті на нього співа-лося, що він «подчас язвительен остер, то вдруг, как мерзлый осетер». Балинський вирішив відповісти і випадково зустрівши М. Т. на вулиці, мавши творчий матеріал для цього, попросив його дати віршовану форму «Шубертіани» на мого батька. В результаті з'явився куплет на батька, який склав Максим Тадейович:

«Набив с утра портфель и рот
Ревуцкий,
То просвещает, то жуёт
Ревуцкий.
Затем схватив охапку нот
Он где-то вечером поёт
Ревуцкий, Ревуцкий!» (2)...

Батько був змушений співати й цей куплет, складений на нього. Коли пізніше М. Т. викрив йому «таємницю» автора, обоє довго сміялися.

Як сьогодні, пригадую день з М. Т. на Дніпрі в парусному човні А. Х. Середи. Нас було тоді четверо: М. Т., А. Х. Середа, батько та я. Піднявшись Дніпром і заїхавши в Десну, зайкорили яхту, знайшли в певному місці два невеличкі човни, перенесли їх до озера, недалеко від течії Десни, і пішли рибалити «на блесню». Фактично рибалили М. Т. та Середа. У більшому човні — та-то з М. Т., а в меншому — Середа та я. Пам'ятаю, коли вже човен М. Т. досяг кінця озера й майже зайшов до очерету, на нашому човні, ще на озері Середа потягнув і виявилася чимала щука. Почувся голос М. Т.:

— Що там у вас, Антоне Хомичу?

— Щука!

— Щука чи щупак?

— Чи щука чи щупак це виявиться перед обідом!

— Щука — то добре, а Щупак — риба недобра!

До відома шановних читачів, Щупак був редактором часопису «Пролетарська Правда», якого недовголюблював М. Т. Сміх ствердив вдалий жарт М. Т.

Залишили озеро. Знову на Десні, а потім ви-йшли знову на плесо Дніпра. Середа хвилюється, що вітер упав. Пристаємо до берега й розташову-ємося. І до обіду і після обіду не вгавають професійні розмови М. Т. з Середою на теми рибальства. У них відкрився М. Т., як чудовий фахівець рибальства. Дискусію переривали доброякісні батькові анекдоти. Врешті, М. Т. звертається до мене:

— Валю, чи камінці по воді вмієте пускати?

— Не дуже добре, Максиме Тадейовичу!

— Ану, спробуємо!

І М. Т. й тут (зі справжнім мистецтвом) переміг легко Середу й мене...

1929 р. приніс перші «хмари». У зв'язку з арештом батькових приятелів, причасних до СБУ, на нашому мешканні зроблено обшук. Слідчий забрав лише дві речі: листа до батька з Праги від Василя Короліва та невеличку записку М. Т. до батька з зовсім простим змістом: «Дорогий Дмитре! Я сьогодні заходив до тебе та не застав. Буду завтра о 8-мій годині. Твій Максим». Чому слідчий забрав цю записку, так і залишиться загадкою. Батько негайно повідомив про це М. Т. Як відомо, його заарештували пізніше, 1931 р.

Ні арешт М. Т., ні звільнення батька з посади професора Муз.-Драм. Інституту ім. Лисенка, ні друге одруження М. Т. не припинили їх дружби. Одного разу він приніс чудовий переклад «Мідного Вершника» Пушкіна й читав його в рукописі батькові в моїй присутності. Ми були зачаровані. Коли М. Т. пішов ми довго не могли забути багатьох місць перекладу. Батько взявся аналізувати вступні слова до першої частини, оригіналу й перекладу. В оригіналі

«Над омраченим Петроградом
Дышал ноябрь осенним хладом».

У перекладі М. Т.:

«Над охмарнілим Петроградом
Шугала осінь листопадом»...

Батько прийшов до висновку, що метафоричність виразу «дышал ноябрь» рівноцінна «шугала осінь», але що загальна картина «схмарнілого Петрограда» і «листопадової осені» суцільніша в перекладі, бо вона пов'язаніша з природою.

Доля М. Т. в ранніх тридцятих роках турбувала батька й мою мачуху. Критика шалено напала на М. Т. за його минулу творчу діяльність. Знайомі часто бачили М. Т. на вулиці, і, навіть, на офіційних сходинах у нетверезому стані. «Був учора на сходинах УТОДИК-у Максим Тадейович, — говорив батькові П. Козицький, — але амплитуд не робив», тобто був у тверезому стані. Багато людей розуміли це лише як засіб відпущення для М. Т., бо тоді він багато переживав і передумував.

Коли 1937 року Грузія святкувала 750 років з дня появи знаменитої поеми Шота Руставелі «Витязь у тигровій шкірі», то М. Т. їздив до Тбілісі в числі української делегації письменників. Повернувшись, він оповідав батькові з ентузіазмом про щире прийняття української делегації грузинськими письменниками. Тоді ж він переказав батькові жарт з подорожі:

Мы поехали в Тбилиси,
Там мы все перепилися.
«Шота» пили,
«Шота» ели —
Шота Руставели.

Сенс цього вдалого жарту в його фонетичній римі (Тбилиси — перепилися) та в його звучанні.

* * *

На початку 1940 р. у Москві, після вдалого запислення нашої семінарної праці, ми, я й мій приятель Є. Парматов (студенти Московського Театрального Інституту) вирішили «на радощах» піти «на зайця» до ресторану Клюб Письменників. У ресторані всі місця були зайняті і ми вже «від горя» були готові обмежитися простим коктейлем на вулиці Горького й піти геть, коли від одного столика я почув, що мене хтось назвав по імені. Я обернувся і побачив М. Т. з другим чоловіком, у якому я відразу пізнав письменника й перекладача А. Глобу. З Глобою я зустрічався короткочасно в Києві, коли він заходив до батька, повернувшись з відпочинку в Плютах, а творчість його була відома мені з концертів відомого камерного співака А. Доливо-Соботницького. До зав'язаних «доливістів» належав я, але до прихильників Доливи належав і М. Т., що дуже часто відвідував його концерти в Києві.

М. Т., дізнавшись про «брак» місця для нас у ресторані, відразу запропонував мені й мійому приятелю сісти в його товаристві, на що й Глоба теж відразу погодився. М. Т. почав розмову з того, що оповів мені, що батько читав йому мого листа про враження від вистави «Богдана Хмельницького» Корнійчука в Малому театрі і ствердив, що Малий театр ще не доріс до показу повноцінної української вистави. М. Т. також скептично сприйняв моє повідомлення, що театр ім. Вахтангова збирається ставити «Хазяїна» Тобілевича. Взагалі М. Т. того вечора був у дуже добрім настрої, оповідав мені багато про Заньковецьку, дізнавшись про мою працю про неї в семінарі проф. С. Ігнатова. З ентузіазмом говорив мійому приятелю про свої враження від гри відомого німецького трагіка Сандро Моїсі, коли довідався про його працю над цим актором. Час минав приємно, а наш настрій з Євгеном ще підсилювався, коли М. Т. чистосердечно заплатив за нашу вечерю й пару склянок вина. Ми вийшли всі разом і попрощалися біля дверей клубу. Підогрітий вином і приємним товариством, я почав Жені деклямувати напам'ять мого улюбленого вірша М. Т. з «Синьої далечини»: «На світі є співучий Лангедок» і викликав захоплення мого співбесідника. Додатково я згадав, що маю в моїй валізі переклад «Євгена Онегіна» М. Т. Ми поїхали в мій гуртожиток на Трифонівську вулицю, взяли переклад і поїхали до Є. читати «Євгена Онегіна», де не обійшлося без тоста за здоров'я перекладача поеми Пушкіна...

Рік після цього, здається в перших числах січня 1941 р., будучи на вакаціях у Києві, я випадково зустрів М. Т. на Шевченківському бульварі біля західних воріт Шевченківського парку. Зупинившись, він розпитував про мої успіхи в театральному інституті й зазначав, що радий був почути раніше від Ю. М. Соколова, що мені все йде добре. Прощаючись, він побажав мені дальших успіхів,

сказавши, що «будемо раді в майбутньому нашим Гвоздевим», згадавши тут ім'я тоді недавно померлого російського професора-театрознавця, що приїздив до Київського театрального інституту читати лекції з Ленінграду. Слово «нашим» М. Т. сказав з якимось особливим підкресленням. Тоді я не вдумався в його інтонацію, але тепер, з ретроспективи багатьох років, воно звучить, як заповіт учителя...

Це була наша остання зустріч...

У березні цього року я отримав листа з Ки-

єва від одного знайомого. У листі я знайшов статтю М. Т. про мого батька під назвою «Учитель слезесности», видруковану в часописі «Вечірній Київ» від 1 лютого 1964 р. (може одна з останніх статей письменника). Статтю про батька М. Т. кінчав словами: «Такий він був, і таким ми його любили». Мені тут хочеться парафразувати ці слова: «Таким був дорогий Максим Тадейович, і такого я любив і шанував його»...

м. Ванкувер, серпень, 1964.

Максим РИЛЬСЬКИЙ

БАТЬКИ І ДІТИ

Давня тема. Я б сказав, одвічна. І мабуть — довічна. Кожне людське покоління приносить щось нове, своє, — і відкидає щось старе, «батьківське». Не треба ж, однак, заперечувати, що доконче бере це нове покоління дециду і від батьків, бере, хоч і як би воно декларувало свою незалежність від традиції, свою цілковиту новизну і первинність. І зовсім це людська риса, що старим (часом) буває прикро, коли молоді дуже вже завзято відкидають — на словах — усе, зроблене старими, як непотрібне лахміття, забуваючи при тому, що й їм колись неминуче доведеться посивіти і чути подібні ж заяви від нововирослих молодих. Ну, й молодих інколи дратує критика із старечих уст, яка їм здається раз у раз просто тільки безсилим чи беззубим бурчанням...

Формула «батьки й діти» належить, як відомо, Тургенєву, що так назвав один із своїх романів. Зміст роману, однак, де, з одного боку, змальовано милих авторів, але дрібних і дріб'язкових «батьків» — Миколая Петровича і Павла Петровича Кірасових, Базарова-батька, — а з другого — невиразно-симпатичного і безхарактерного Аркадія та безперечно сильного, розумного й вольового, але надто простолінійного і позбавленого рис дійсного революціонера «нігіліста» Базарова, — зміст роману тільки частково відбиває ту боротьбу поколінь і соціальних угруповань, яка точилася за часів Тургенєва, і зовсім не відповідає на питання: на чийй же стороні правда (а не суб'єктивні симпатії автора) — батьків чи дітей?

Такого питання, може, і взагалі не треба ставити. Правда завжди на стороні дітей, бо їм, як то кажуть, належить майбутнє. І правда завжди на стороні чесних батьків, бо вони зорали ґрунт для того майбутнього.

Словами «чесних батьків» я хотів підкреслити, що мова йде не про боротьбу реакційного з прогресивним, а про зміну поколінь тих людей, які дивляться вперед. Молодість, загалом кажучи, — не гарантія прогресивності, старість — не обов'язкова ознака реакційності.

Чи може відбуватися боротьба поколінь за на-

шої соціалістичної епохи? Чи буде вона відбуватись у комуністичну епоху? Я переконаний: може і буде. Адже боротьба — не завжди зіткнення ворожих сил. Борються і друзі. Що таке, приміром, наше соціалістичне змагання, як не боротьба друзів?

Хотілось би, щоб так було і в нас, в літературі. Боротьба друзів, боротьба світлих течій, боротьба, в якій нема місця взаємним образам і дріб'язковому самолюбству, боротьба в ім'я спільної високої мети. — таку боротьбу я вітаю. В такій боротьбі і я, кажучи словами пушкінського Скупого Рицаря, «готов, кряхтя, взлезть снова на коня»...

Молодість — річ умовна. В «Литературной газете» 24 липня цього року під рубрикою «Голоса молодых» надруковано низку віршів Ігоря Волгіна, що народився 1942 року. Цій «добірці» передує замітка П. Антокольського, де читаємо:

«В нашу поезію входить нове покоління, нова зміна, в порівнянні з якою Є. Євтушенко, В. Соколов, А. Вознесенський, Б. Ахмадуліна вже здаються людьми досвідченими («умудренными»), дорослими, мало не підстаркуватими». Он як воно швидко робиться!

А проте «підстаркуватість» Євтушенка та інших, що називає Антокольський, а також і не названих ним, наприклад, Роберта Рождественського, не є ще посутньою їх прикметою. Це таки молода генерація. Маємо таку й ми, і до неї не дуже вдало приліплено назву «шестидесятники», — назву, що викликає, принаймні у людей мого віку, зовсім інші асоціації. З'явилася фаланга молодих здібних людей, — це очевидний факт, якому треба радіти. Не обійшлося і без деякого нездорового шуму навколо цієї появи, — тут уже радіти нічого. З'явилися свіжі голоси, залунали нові мелодії... Чудесно! Хоч світ тим часом від цього й не перевернувся, як то здається деяким гарячим головам...

Я не збираюся писати статтю — ні апологетичну, ні розгромну. Кілька зауважень з приводу трьох молодих поетів і кілька, можливо, ширших узагальнень — от і все.

Три поети, про яких іде мова, — Микола Вінграновський, Іван Драч і Віталій Коротич. Не берусь навіть за огляд усього, що вони досі опублі-

кували, а спинюся тільки на трьох їх «дорібках» в нашій гостинній «Літературній газеті» (тепер «Літературна Україна») за 1961 рік. З деяких міркувань буду говорити в тому порядку, в якому робив свої виписки.

Отже, 5 травня минулого року газета приділила сторінку Віталію Коротичу, давши «добірці» загальну назву: «Вірші лікаря Коротича». Це добре, що Віталій Коротич — лікар, добре й те, що він любить поезію і має до неї безперечну здібність. Але, сказати правду, чи не здивували б вас заголовки: «Оповідання лікаря Чехова», «Твори статистика Коцюбинського», «Поезії художника Шевченка»? Так можна було б дійти й до «Оповідань майстрового малярного цеху Олексія Пешкова»!

Це — закид на адресу редакції газети, а не поета...

Як правило, завжди виходить на добре, коли письменник не професіоналізується завчасно, коли він має й іншу якусь хорошу роботу в житті. Це збагачує його духовно. Коротич не становить винятку. Але йдеться у нас таки не про лікаря, а про поета. Віталій Коротич має — скажемо зразу — своє творче обличчя. А як це відрядно, зрозуміє кожен, а особливо зрозуміє той, кому, як от мені, бідолашному, та й іншим моїм товаришам, доводиться щодня мати справу з листами, зошитами, папками «початківців» (найрізноманітнішого віку!), в яких, на жаль, так рідко зустрінеш свіже слово і свіжу думку!

Коротич сильно відчуває і вміє це віддавати. Йому властива афористична влучність:

Лікарі сивіють...
Справа в тому,
Що за багатьох вони живуть...

Або:

Музиці тій не малят колисати —
Землю вона трясє.
Вірші б такі колись написати —
І все.

(«Бетговен»)

Як видно з першого уривка, приділяє-таки Коротич увагу психології лікаря, великому його життєвому подвигу.

Але коли він пише про те, що лікарєві іноді доводиться говорити неправду хворому, щоб якось його утішити, заспокоїти, коли він розповідає про хлопця, якому відтіяли ногу, —

Прокинувся потім, білий,
Незвичний. Ковдру зібгав,
І довго йому боліла
Давно відтіята нога, —

то треба ж признатись, що не перший Коротич зачіпає ці теми, та й у трактуванні їх не дає він нічого несподіваного супроти багатьох попередників...

А саме про несподіваність, про оригінальність

поет наш явно клопочеться, пишучи такі, наприклад, рядки:

Кохання споконвічні теореми
Доводять милим в парках юнаки,
Розклало небо світлі п'ятаки
В сузір'їв ідеально точні схеми.

Минаючи питання, чому саме «п'ятаки» бачить поет у небі, зауважу, що він тут, кокетує зумисними прозаїзмами. Що ж! І прозаїзми можуть бути поетичною зброею! У Франка біблійний пророк Мойсей звертається до Єгови:

О всезнавче, чи знав ти вперед
Про такі результати?

Колись мені, слідом за деякими критиками, здавалося це прикрим порушенням стилю. А Тепер я гадаю, що таке впровадження в стару тканину сучасного інтернаціонального терміну, як це бачимо і в інших місцях поеми, дає особливо гострий ефект, підкреслюючи оту нову думку, яку вкладав Франко у старий міф.

Вживання прозаїзмів як стилістичний прийом великою мірою було властиве такому інтересному російському поетові, як К. Случевський (1837—1904), твори якого вийшли недавно у великій серії «Библиотеки поэта». Є зумисна гра прозаїзмами і у Генріха Гейне, і у десятків інших поетів різного зросту. Пам'ятаємо ми й те іронічне місце у Пушкіна, в уривку «Осень», де говорить він, що з-між усіх пір року воліє осінь, і так малює благодатний її вплив на нього:

Я снова жизни полн — такой мой организм
(Извольте мне простить ненужный прозаизм).

Словом, не треба було особливої сміливості для вживання «теорем» і «схем» у суто ліричній поезії, та й новизни в цьому не так уже багато.

Дозволю собі на одному тільки прикладі із Коротича показати ту недбалість до мови, яка, на жаль, притаманна багатьом нашим поетам та прозаїкам:

В газеті читав сьогодні:
Дехто, знайшовши гроші,
Не повернув їх зразу
Черговому постовому...

Дехто по-українському не означає, звісно, «некто», а лише — «кое-кто». А Коротичеві треба було тут дати саме відповідник до російського «некто». — ну, хоч би «хтось», «хтось там», чи що.

18 липня 1961 року «Літературна газета» надрукувала великий твір Івана Драча під «інтригуючим» заголовком «Ніж у сонці». Іван Дзюба в своєму напутньому слові зве цей твір поемою, сам автор називає фєєричною трагедією. Можна й так, можна й так. Основну ідею твору — гуманістичну, скеровану проти паліїв війни, проти використання природних сил і здобутків науки для нищення людей, для руйнації й смерті, — можна досить легко ухопити.

Щодо окремих місць «фєєричної трагедії», те

мені вже доводилось читати в пресі скарги на її незрозумілість. Я вже писав не раз, що незрозуміле для одних буває зрозумілим для інших, що є в світовій літературі твори — першорядні твори, — про значення яких чи окремих у них місць точилися, точаться та й будуть точитися суперечки. Можу додати, що бували на світі й талановиті прибічники зумисної неясності, яка ніби дає читачеві особливу радість — радість угадування, робить його, читача, якоюсь мірою співтворцем поета. Досить згадати проводиря французьких символістів Стефана Малларме, теоретика і практика «поезії натяків», чий твори інколи справляють враження ребусів, а все таки приваблюють і чарують багатьох, серед них і мене, якимось особливим чаром. На позиціях зумисної завуальованості думки стоять і деякі сучасні італійські поети та поети інших буржуазних країн. Ця завуальованість має у різних творців різні причини, серед них можна назвати й політичні мотиви. Думаю, що немає жодних причин для такої завуальованості, зашифрованості, затушкованості на нашій землі, в нинішній час. І не певен, що обдарований Іван Драч має таку нестримну потребу говорити неясно.

Припустимо, що я просто через брак уяви чи через інші якісь психічні вади не можу збагнути, що воно таке у Драча — «лаконічність штиблет». Але читаю рядки, в яких і мені дається відчуття сильне ліричне биття:

Навіщо я? Куди моя дорога?
І чи моя тривога проросла
Од сивої печалі Козерога
В гливіке болото рідного села?

Читаю і згадую вислів знаменитого філолога Тадея Зелінського — «красива загадковість»... І все таки не можу просто, по-людському, хай навіть по-обивательському, не спитати, що воно в біса за «сива печаль Козерога»? І ще по секрету: чи розуміє це сам Іван Драч? І нарешті — чи слова «гливіке болото» мають характеризувати сучасне наше село?

У пролозі до «феєричної трагедії» бачимо просто такі хороші, влучні і ясні рядки про Сквороду:

Меланхолійні філософські руки
Ціпком тривоги пробують цей світ.

Це — стисло, мальовниче і зрозуміло.

Але в тому ж пролозі, благословляючи поета («ліричного героя») на космічну подорож, Скворода раптом каже:

Ти відлітаєш, сину,
На лобі в тебе знак неправоти,
Щоб корабель не став за домовину,
Візьми благословення — і лети!

Отже, благословляє Скворода товариша Драча чи дійове «я» його поеми на тій підставі, що побачив у нього на лобі «знак неправоти». Чудова логіка!

Не можна не визнати, що прекрасні людяні

почуття, великий гнів і великий біль водили рукою поета, коли він писав розділ «Божевільна, Врубель і мед». Але чи доконче треба було давати таку химерну, гротескову назву, що ніяк же не підходить до трагічного змісту розділу? І чи іменно Врубелеві треба було з'являтися до божевільної від горя матері? Може, це зроблено тому, що сам Врубель під кінець життя захворів на гостру психічну хворобу? Підстава явно недостатня.

У гонитві за оригінальністю поет інколи ніби забуває, яке значення може бути вкладене в деякі його рядки. Так, наприклад, його символічний чорт, чи Мефістофель, проголошує ліричному героєві поеми, борцеві із світовою неправдою:

Червоний стяг розірвеш на онучі, —

Ти перетрусиш кісточки дідів,

а герой собі спокійно чаркується з Мефістофелем «холодною мадерою», п'ючи, правда, за «упокій» чорта, мандрує по світу з ним у парі і тільки в кінці поеми дає чортові «стусана», та й то, мабуть, не дуже сильного, бо «біс» просто «пішов від нього», та й годі...

Дуже, дуже піклується Іван Драч про оригінальність! Так піклується, що навіть Іванові Дзюбі здається «накладними витратами» такі розділи, як «Радіограма японських рибалок», «Інтерв'ю Хемінгуея», «Повідомлення інституту сонця»... Та чи не спадало на думку поетові, що прощання з світом померлого голови колгоспу («Похорон голови колгоспу») дуже нагадує такі класичні зразки, як монолог Жанни д'Арк у Шіллера і ще більше — Отелло у Шекспіра? Порівняймо.

Голова колгоспу у Івана Драча:

Прощайте, ферми! Й ви, воли розумні,
Й сторожкі коні в траурнім вбранні,
І чисте сонце, й люди, й лист кленовий!

Отелло у Вільяма Шекспіра (подаю в давньому російському перекладі П. Вейнберга):

Все, все прости! Прости, мой ржущий конь,
И гром трубы, и грохот барабана,
И флейты свист, и царственное знамя...

Виходить, дорогий поете, що часом таки від традиції не втечеш!

І — третій поет, Микола Вінграновський, добірку віршів якого дала «Літературна газета» 7 квітня 1961 року під заголовком, явно і грізно скерованим проти наших видавництв — і, звичайно, теж вигаданим самою редакцією: «З книги першої, ще не виданої».

Вінграновського, кінопрацівника з фаху, учня Олександра Довженка, я знаю не перший рік. Читаючи колись його рукописи, я сумніву не мав, що передо мною — справжній талант. І я радий, що не помилився.

Вінграновського, як і Коротича та Драча, хвилюють найгостріші питання сучасності — війна і мир, дружба людей і дружба народів, майбутнє людства. І він уміє знаходити прості й щирі слова для своїх схвилюваних думок:

Мені привиділось затемнення землі:
Вогневих бомб чорнолетучі зграї,
І людство, скорчене у попелястій млі,
І хмари, як папір, горять на небокраї...
Із усіх трьох Вінграновський — мабуть, найбільш національний. Довженківським духом віє на мене «Триптих» (про Гуцульщину) з такими соковитими, теплими, суто людськими рядками:

В долині село, наче хліб на столі...

Або

Найкраще в світі пахне хліб печений...

(«Сонет», хтозна чому так названий)

До викрутасів, які полюбляє Драч, Вінграновський здебільшого не вдається. (Прошу читачів пам'ятати, що я говорю лише про три добірки в трьох номерах газети). Але — пробачте мені — я таки не розумію, ну просто не розумію вірша «Ми підійшли до скирти»... Може, це якийсь дійсний випадок із особистого життя поета, якому він хоче надати узагальнюючого змісту, — не знаю... Але от — не второпаю, що й до чого. Звичайно, я говорив уже про це, — не може бути остаточним аргументом для відкинення художнього твору: «Це негарне, бо незрозуміле». Але ж так само не аргумент і для схвалення твору протилежне: «Це гарне, бо незрозуміле»...

А ось рядки, що здаються мені зразком так званої ложної мудрості:

Якщо моя держава історична,

То й мозолі у мене історичні...

Ну, на Бога, — що це означає?

Ще один маленький закид Миколі Вінграновському. Він пише:

Летять із Африки на хату черногузи —

Курли-курли — в них лапи у крові...

ПЕРША УКРАЇНСЬКА ОПАЛОВА ФІРМА

& Service Station

Future Fuel Oil Ltd.

945 Bloor St. West — Toronto, Ont.

24-ГОДИННА

СОЛІДНА

І СКОРА ОБСЛУГА.

Чищення і направка форнесів безплатна.

Скористайте з доброї нагоди і замовляйте
оливу в нас.

Наші телефони:

Телефон бюро: LE 6-3551 Уночі: RO 2-9494

Не курличуть черногузи, любий Миколо, вони тільки клацають дзьобами. Курличуть інші птахи, що ніколи й ніде не гніздяться на хатах, — журавлі... Щоправда, так само сплутав колись черногузів із журавлями. О. М. Толстой, але чи може це бути для нас виправданням?

Отже, три талановиті поети із цілого гурта обдарованої молоді. Від щирого серця вітаю їх — і бажаю щасливої праці. У них усе ще — перед ними. Певен, що луска нарочитої оригінальності, оригінальничання поволі спаде з них і вони вдобудуться на оригінальність високу, справжню, щиру, яка неможлива не тільки без вивчення культурної спадщини, а й без глибокої пошани до неї.

4 серпня 1962 р.

Максим РИЛЬСЬКИЙ

ПРАВДА ЗАВЖДИ ПРАВДА

Пам'яті Юрія Яновського

Юрій Іванович у повсякденному житті аж ніяк не виявляв рис тієї романтичності, якою пронизані не тільки його романи — «Майстер корабля», «Вершники», «Мир», — а й геть усі твори — і «Короткі історії», і збірка новел воєнного часу «Земля батьків», і «Київські оповідання» — все. Він був завжди спокійний, стриманий, трохи іронічний, інколи, здавалось би, навіть злегка сухуватий. Я ніколи не чув із його уст запальних промов, екзальтованих вигуків, сентиментальних визнань, патетичних декларацій. Він дуже любив дітей, але, розмовляючи з малечею, раз у раз, навмисне, вживав жартів, які іноді здавались аж ніби грубуватими, і уникав солоденького сюсюкання та фальшивого підроблення під дитячу мову, яке завжди чудесно розпізнає ота мила людська дрібнота, майбутні вчені, письменники, інженери, космонавти, робітники і хлібороби... Навіть те, що він був із своєю дружиною на «ви», здається мені дуже для нього характерним.

Було слово, яке вимовляв Яновський із особливою пошаною: письменник. Він не раз говорив, що письменники, справжні письменники, — це краса і гордість народу, це найкращі виразники дум і прагнень народу. І говорив він це простішими, ніж я отут написав, словами. Кожну несправедливість, учинену товаришам його по перу, як-от прояви тієї сумнозвісної критики, що її заведено було свого часу називати «суворою, але справедливою», відчував він, як власний біль.

Свою закоханість у життя, у природу, в красу, своє благоговіння перед героїчним і благородним у людині не розмінював він на дрібниці, а дбайливо беріг і плекав для того, що вважав своїм життєвим покликанням і що таким покликанням було й насправді, — для творчості.

Я пам'ятаю, з яким хвилюванням читали ми

всі його невеличкі оповідання, писані в дні найбільших випробувань народного духу, народної мужності — у дні Вітчизняної війни. Пам'ятаю, як уважно, як навіть, сказати б, трепетно слухали ті оповідання люди, коли їх читав уголос, прекрасно й просто, сам автор. Вони звучали як пісні — оті «Дівчинка в вінку», «Вино перемоги», «Дід Данило з «Соціалізму»... А «Генерал Макодзьоба», цей закований у незламний панцир українського гумору, української сатири монолог уособленого в одній постаті народного героїзму, — хіба можна його забути?

Поруч із оповіданнями Яновського могутньо лунали в дні війни оповідання Олександра Довженка, такого ж, як і Юрій Іванович, романтика з голови до ніг. Пізніше до них приєднався сміхотливий і глибоко людяний голос Остапа Вишні, який знову таки в своєму зовнішньо комічному дідові Свиридів, що так спритно орудував своєю знаменитою «зеніткою» — вилами-трійчатами, — показав світові велич народного духу. І дуже характерно, що всі троє вони, — Довженко, Яновський, Вишня, — найяскравіші, може, в радянській літературі виразники українського національного характеру, — мали одного найулюбленішого вчителя — безсмертного Миколу Гоголя. Від «Тараса Бульби» йшов високий пафос Яновського і Довженка, від «Вечорів на хуторі» плили усмішки Остапа Вишні. Але й чар «Вечорів» не чужий був Яновському: згадайте його «На ярмарку», де так само, як у «Судному дні» Короленка, як у «Ярмарку в Голтві» Горького, бринять добродушні інтонації пасічника Рудого Панька.

Я сказав про Яновського, що він був яскравим представником українського національного характеру, і стою на цьому. Але з національним характером аж ніяк не слід плутати поняття національної окремішності, «відрубності», виключності, винятковості. Дружба народів була одною із найдорожчих скрижалей світогляду Яновського. Згадайте «Вино перемоги» з урочистим початком: «Гамарджбеба, дорогі друзі!», згадайте нарис «Ватутін під Києвом», згадайте сильні й мудрі «Листи з Нюрнберга», пройняті незмірною любов'ю до людей і незмірною ненавистю до людоджерів!

Вершина творчості Юрія Яновського — «Вершники». У своїй статті про цей роман Луї Арагон згадав Стендаля, і зовсім не на докір Яновському, — а це найвища похвала в устах французького письменника. Можна було б згадати, хоч це, певно, і здивувало б нашого французького друга, і Віктора Гюго — одного з найбільших у світі борців за людину і людське. І разом з тим хочеться сказати, — про це пише і Арагон, — що «Вершники» — справді якісно нове в українській і світовій літературі явище, нове всім, починаючи з композиції твору і кінчаючи побудовою фрази та пунктуацією. І цікаво: та рука, що написала сильні, потресаючі рядки «Шаланди в морі» і «Листа у вічність», що дала нам гоголівської, стендалівської, ба

навіть толстовської мужності батальну картину — «Подвійне коло», та сама рука могла виводити найніжніші узорі, подібні до узорів на вишиваних українськими дівчатами сорочках:

«На степу росте багато їстівного зела, треба лише знати, яке з нього можна їсти, щоб, бува, блекоти не вхопити чи жаб'ячого маку, а різні там брандушки, або козельці, або молочайник (не той, що по толоці росте), або пасльон та дикий мак, це все неабиякі ласощі, степові гостинці. І степом можна йти безвісти і лягти на землю, прикласти вухо до землі — ти тільки вмій прислухатися — шумить і гомонить, а коли лягти горілиць і дивитися у глибоке небо, де плывуть хмарки на синьому повітрі, тоді здається, що сам лешиш у небі, одірвавшись од землі, розсуваєш руками хмари, ростеш під синім повітрям, і, вернувшись на землю, бачиш — скільки живих друзів у тебе в степу».

Або:

«На Сорок Святих, коли день порівняється із ніччю, у школу вчительці треба нести сорок бубликів, по хатах печуть пшеничні жайворонки зі дзьобиком і крильцями, всі діти в школі ласують цими жайворонками, а в Данилка жайворонок із ячного тіста, і мати плакала, не маючи й жмені пшеничного борошна...»

А «суворі, але справедливі» критики — не всі критики, боронь Боже! — читали це з холодним серцем і вишукували тут стилізацію, етнографізм, користування словником Грінченка чи там працями Максимовича або ще когось і всякі інші непрощенні гріхи...

Я думаю, що слід переглянути весь творчий доробок Яновського, в якому оці «суворі, але справедливі» знаходили безліч усяких підозрілих «ізмів», треба переглянути і роман «Майстер корабля», що був свого часу таким же проявом творчих шукань і дерзань, як, приміром, «Города и годы» К. Федіна, і «Чотири шаблі»; варто по-новому прочитати і повоєнний роман Юрія Івановича «Жива вода», названий у другому варіанті «Мир».

«Живу воду» справді-таки піддано було критиці, для якої замало епітета «сувора» і зовсім не годиться епітет «справедлива». Пригадаймо, що ця критика йшла не від кого іншого, як він Кагановича під час ганебного його перебування на Україні. Характер його діяльності на нашій землі і напрямок його «критики» відомі всім.

Я не буду тут удаватися у розгляд роману «Мир» чи первісного його варіанта «Жива вода». Зауважу тільки, що не завжди нові редакції, спричинені такого типу критикою, як та, що впала була на плечі Юрія Яновського, ідуть на поліпшення твору. Знаю це з багатьох прикладів та й із власної своєї гіркої практики...

А хочу я лише навести один приклад того злочинного розгрому, якому хотів піддати Каганович творчість Яновського та й інших наших пись-

менників. Чимало з моїх товаришів пам'ятає, певно, які громи й блискавки метав Каганович на закінчення роману «Жива вода». В цьому закінченні автор дає опис весни, прихід якої малює як наступ переможного війська. Ясна річ, що вживає він при тому і воєнних уподібнень. Опис починається так:

«Зима відступала, затримуючись, мов армія, на всіх проміжних рубежах, наче дістала наказу нізачо не підкорятися весні».

Далі подаються, в тій же воєнній термінології, різні перипетії боротьби весни з зимою, акінчається воно переможним весняним акордом, у якому особливу увагу зловісного критика притягли такі слова:

«Зиму загнано у доти — яри, хащі, урвища, де ще вільно їй чіплятися за кожен клапоть схованої од сонця території. Валом пішли понад хмарами птахи з півдня — гуси, лебеді, лелеки, жайворонки. Вони летіли через море, несучи на крилах весну, парашутним десантом атакували останній опір зими».

Все світлішою і світлішою стає картина, розгортаючись у справжню симфонію весни й весняного тріумфу, і якщо її й можна було сприймати як символ, то тільки як символ відродження країни, відродження народу після того, як прогнав він у нерозривній спільці з народами-братами фашистську навалу.

Але зовсім інше побачив у цьому описі суддя несправедливий, що судив Яновського. Він з обуренням і жахом, мабуть, удаваними, причепився до слів «парашутний десант». Десант? Парашутний десант? Яновський мріє про парашутний десант — ясно, ворожий десант на Радянській землі!!!

Не припускаю, щоб Каганович хоч на хвилину вірив цій нісенітниці, — але ж він різко і грізно проголосив її з високої трибуни!

Це тяжко згадувати. Чорна хмара, що нависла була над нашою землею, розвіялась навіки. Але як поранила та «сувора критика» чисту душу Юрія Яновського! І відгомін її, тієї критики, не зразу вшух, не зразу скорився весні, нашій весні.

Я аж ніяк не хочу тут кидати суцільну тінь на нашу критику, на наше літературознавство. Багато розумного і дотепного сказали наші товариші ще за життя Яновського про його творчість, багато такого, до чого він сам уважно прислухався. Хороші й проникливі праці про доробок автора «Вершників» з'явилися у нас після його смерті. Гріх було б не визнати цього. Але й досі в деяких окремих статтях і замітках про Яновського відчувуються сліди вульгарного соціологізму, повторюються звичні, але не завжди влучні, не завжди перевірені формули й оцінки.

Отже, я закликаю тепер, при ясному денному світлі, уважно переглянути всю творчість

Яновського, — не для того, щоб її таки всю прийняти і визнати бездоганною, не для того, щоб канонізувати і поставити поза критикою деякі окремі, особливо ранні, твори письменника (хоча варто не так ліпити до них усякі «ізми», як пильно придивлятися до сміливих шукань молодого радянської прози, зокрема Яновського, які становлять дуже цікавий факт в історії нашої літератури), а для того, щоб над іменем нашого видатного майстра і чесного громадянина засіяло в усій своїй країні сонце правди.

27 серпня 1962 р.

(Максим Рильський. Вечірні розмови. Нариси і статті. Київ, 1964. Стор. 183—200.)

Іван МАНИЛО

ІЗ РИЛЬСЬКИМ

Сьогодні я ввесь день блукав із Рильським... Він був ось тут... Гай-гай! Уже його нема... Самотність, сум в краю філядельфійським І долярова тьма...

Куди ж поїхати?.. Кому подати руку?.. О, Музонько, пробач за хліб гіркий і сіль! Чи впасти ген серед бридкого бруку, Забувши про Дніпро у саяві рідних піль?!

ОБ'ЄДНАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ
“СЛОВО”

Докія ГУМЕННА

СКАРГА МАЙБУТНЬОМУ

Роман

Ювілейне видання, присвячене 150-літтю
Т. Шевченка,

326 стор. Тверда оправа. Ціна — 5 дол.

З незалежних причин ця праця з'являється в світ через 8 років після виходу роману-хроніки “Хрещатий Яр”, що є, власне, продовженням роману “Скарга Майбутньому”.

Читачів, зацікавлених мати цілість і додати до “Хрещатого Яру” “Скаргу Майбутньому”, просимо звернутися на нижче подану адресу не відкладаючи, бо пізніше цієї книжки вже може й не бути: фінансова неспроможність оплати друку та відсутність місця для зберігання видань примусили видати “Скаргу Майбутньому” меншим накладом, ніж “Хрещатий Яр”, з тим, щоб книжку відразу ж і розіслати.

Замовлення й оплату слати на адресу:

D. Humenna

c/o The Ukrainian Academy
of Arts & Sciences in the U. S., Inc.
206 W., 100th Str.
New York, N. Y. 10025, USA.

І утвердився Ти, наш Кобзарю, у світі!..

Закінчення

ЮВІЛЕЙНИЙ ШЕВЧЕНКІВСЬКИЙ БЕНКЕТ

Бенкет відбувся теж у суботу. Теж у найбільшій для таких okazji залі столиці США — у Нешенел Гард Арморі. Мав початись о 8-й год. 30 хв., але потім змінили розклад і перенесли бенкет на 9 год. 30 хвилин, що мені, звичайно, не дуже то сподобалось.

Взагалі бенкет був найнуднішою частиною святкування (як і завжди і всюди!). Заля? Препогана. Величезна й височезна стодола, по якій їздять механічними тягачами (такі собі невеличкі трактори) і розвозять страви, вивозять посуд і т. д. Спекта в залі неймовірна, почесний стіл довжелезний, але його не вистачило, то зробили ще один почесний стіл під підвищенням.

Преса подавала перед святкуваннями, що це буде головна частина святкувань і що ця заля вміщає лише 6.000 осіб, тому кваптеся закупити квитки. Коли я прийшов о 8-й вечора, то коло каси стояла величезна черга, люди трохи чи не билися, щоб у когось перекупити квитка, бо в касі їх уже давно не було, а в залі, як подала «Свобода» (я ж їх перерахувати, звичайно, не міг), було лише 3.500 осіб. Виникає питання: чи Комітет помилково повідомив про те, що заля вміщає 6 тисяч осіб, чи просто не видрукували квитків у достатній кількості? Звичайно, що це мені теж не подобалось.

Та перекажу те, що на бенкеті відбулось.

Поперше, головним промовцем мав бути колишній президент США Гаррі Труман, який погодився очолювати Почесний Комітет Спонзорів свята, що складався з найвизначніших американських політичних діячів. Та п. Труман не прийшов на бенкет, а головним промовцем був сенатор Трастон Мортон з Кентаккі. Бенкет розпочато американським гімном, який проспівала пані Марія Лисогір, і молитвою, яку прочитав архієпископ Української Православної Церкви Мстислав. Головний промовець запевняв, що він буде завжди боротися за волю всіх людей і націй, між якими на першому місці стоїть українська нація. В такому ж дусі промовляли й інші визначні американські конгресмени, яких було чималенько: Рей Медлен з Індіани, Барет О'Гара з Іллінойсу, Вілліам Брей з Індіани, Фердинанд Джермен з Ровд Айленду, Огест Йогансен з Мічігану та колишній конгресмен з Міннесоти Волтер Джадд. Усе це

визначні діячі, передові американські законодавці, люди, які розуміють становище поневолених народів, співчують їм. Зокрема розуміють становище нашого народу, знають і бачать велич Шевченка і його значення в нашій історії. Напр., конгресмен Р. Медлен з Індіани у своїй промові висловився так: «Сьогодні відбулося величезне паломництво українців. Ви задемонстрували своє прагнення волі, і то волі не лише для України, яка бореться проти тиранії».

А конгресмен Б. О'Гара в кінці своєї промови просив присутніх устати й вислухати стоячи кілька рядків з Шевченкової поезії, яку він читав по-англійському: «Обніміте, брати мої, найменшого брата». Треба було послухати, як ця літня людина зі зворушенням промовляла: «Нехай мати усміхнеться, заплакала мати»!

Звичайно, що це далеко не всі наші прихильники й друзі в американському політичному світі — їх є багато, але не всіх можна було запросити і не всіх їх можна було вислухати. Все це наші великі здобутки, наші осяги на зовнішньому відтинкові, наша велика перемога в чужому світі. І дуже примітивним буде той, хто вирішить, що ця перемога прийшла отак собі випадково чи в наслідок праці кількох «геніальних осіб». Ні, це перемога, яку здобули наші люди в Америці протягом довшого часу, це наслідок праці кількох поколінь, почавши від славної пам'яті о. Агапія Гончаренка і кінчивши на кілька років тому народженій дитині, яка взяла участь у звеличанні Тараса Шевченка у Вашингтоні. Це наслідок праці кожного українця, що своїм життям і працею уклав якусь малесеньку меглиночку у справді грандіозну будову цієї могутньої держави.

З українців першим промовляв голова Вик. Органу УНРади Микола Лівіцький, що приїхав із Німеччини на святкування. Промовляв гарно, стисло, логічно. Мені здається, що це була найкраща з українських промов на бенкеті, бо вона була позбавлена елементів агітки. М. Лівіцький не мав також наміру «пекти» на святі якусь «партійну печеню». Текст промови був видрукуваний у попередньому числі і читачі самі мають змогу оцінити її.

Від українців Канади привітав президент КУК — о. д-р В. Кушнір. З промовами виступали ще й різні партійні діячі: Я. Стецько від АБН, провідник ОУН (бандерівці) — С. Ленкавський, від

ОУН (мельниківці) — ред. Олег Жданович. Були привіти також від українців з інших країн: д-р В. Іваницький — від українців Аргентини, В. Леськів — від українців Великобританії, В. Жуковський — від українців Франції, проф. Я. Рудницький — від УВАН у Канаді.

По тому Й. Лисогір та проф. Смаль-Стоцький роздавали Шевченківські Грамоти Волі заслуженим для української справи діячам. Деякі з них були присутні і одержали грамоти на бенкеті, а не присутнім мали їх передати пізніше. З цих останніх були: колишній президент США Гаррі Труман (голова Комітету Спонзорів), лідер республіканської меншости в Сенаті США Еверетт Дірксен, спікер (голова) Конгресу Джон МекКормік. Особисто Грамоту одержали: капелян Сенату монс'єр Фредерік Браун Гарріс (беручи грамоту в руки, він зворушливо сказав: «Я — українець!»), капелян Палати Представників о. Бернард Браскемп, п. Роберт Л. Луїс (колюмніст щоденника «Вашінгтон Стар»), проф. Лев Добрянський (президент УККА).

Посмертно грамоти призначені голові УН Союзу і голові УККА Дмитрові Галичинові та Іванозі Дужанському. Ці дві грамоти одержали єдови по покійних заслужених діячах.

На бенкеті були присутні ще й Джек Пеленс (Палагнюк) — відомий артист Голлівуду, який прочитав в англійському перекладі «Мені однаково», та Василь Шуст — відомий артист бродвейських театрів, що деклямував ліричні поезії Т. Шевченка.

Капля бандуристів ім. Т. Шевченка з Детройту проспівала кілька творів Г. Китастого, К. Стеценка та М. Михайлова. Закінчено концерт молитвою, яку прочитав український католицький єпископ з Чикаго Ярослав. Бенкет закінчився коло другої години ночі.

До кінця бенкету я не висидів з двох причин: спека і намір будь-що «пописатися» з нагоди 150-річчя з дня народження Т. Шевченка, який дуже був помітний у багатьох промовців і керівників. А я того не люблю. До того ще й некультурна мова багатьох промовців (не хочу чути вже навіть і «ТарасА», замість «ТарАса»), що на бенкеті такого значення недопустиме: як хто не вміє промовляти, то не конче його в таких випадках випускати з промовою. Тут важить не лише лексика й вимова та наголоси, але й будова речень, їх ритміка. Дехто потішає себе тим, що чужі гості, які в таких випадках бувають, української мови не знають, то «соромно не буде». Помиляються такі люди: чужинці, хоч і не розуміють нашої мови, але доброго промовця вони відчують, а коструbate речення їм однак настрій псує, а нас у їх очах принижує.

Зваживши це все, я охоче прийняв пропозицію колеги М. Француженка (радіо «Свобода») залишити бенкет і хоч «одним оком кинути» на фестиваль молоді, який теж був важливою части-

ною програми святкування. Вирушили ми в п'яток: М. Француженко з дружиною, одна з його співробітниць, одна наша хороша читачка з Чикаго і я. Сіли в таксі, яку, до речі, «брали з боєм», бо чимало людей уже «набенкетилось» і вони масово вирушали додому, і поїхали у Вашингтон Колізеум, де відбувався фестиваль молоді. На жаль, поки ми туди доїхали, то фестиваль закінчився, люди виходили із залі і ми навіть не зупиняли таксі, а поїхали нею до своїх готелів.

Хтось може закинути мені: як же ти пишеш про бенкет, як ти його до кінця не бачив? Пишу тільки про те, що бачив, а осіб, які промовляли після того, як я пішов, відписав із «Свободи». Та я хоч і поїхав з бенкету, але там же лишились наші співробітники й читачі і я кількох їх детально розпитував, «чим там воно все кінчилось». А кінчилось тим, що всі були смертельно помучені, американські політики здебільшого залишили залю негайно після роздачі Шевченківських Грамот Волі й не чули виступу бандуристів, в це велика шкода, бо капеля могла зробити їх ще більшими нашими друзями.

А поскільки я на фестиваль молоді не попав взагалі, то й написав про нього лише кілька рядків (див. ч. 174—175, стор. 8). Отож знайте: ніколи не пишу про те, чого сам не бачив і не чув.

БАГАТО ПАРТІЙЩИНИ, МАЛО ТОЛЕРАНЦІЇ...

Хто укладав усі програми, зокрема програму бенкету, я не знаю. Думаю, що управа Комітету. Головним «товстмайстром» на бенкеті був Йосип Лисогір, а його помічниками — д-р Я. Падох та І. Білінський.

Усіх їх трьох я знаю, усіх трьох дуже шаную й навіть люблю, але дивуюсь, що вони погодились керувати бенкетом, який заплановано від 8-ої вечора і аж майже до другої години ранку. Усе таке для керівників аж занадто важка праця: 6—7 годин висидіти за столом таки важко! А щодо трьох з половиною тисяч публіки, то вже Бог з ними — то люди малі, їм однак нічого було робити, то вони могли сидіти й до п'ятої ранку навіть... А керівників то таки шкода — намучились же вони, намучились!

Якби на мене, то я дав би слово тільки американським гостям, голові Вик. Органу УНРади і представникам інших країн, партійцям слова не дав би — це свято загальноукраїнське, то чого їм тут «пописуватись»?

Подруге, це все дуже негарно виглядає. Чому, наприклад, від бандерівців і мельниківців було по два чи й по чотири промовці, а від інших партій ні по одному? Відомо, що я теж якийсь бандерівець і мені дуже приємно, що моя партія мала змогу «пописатися». Та відомо ж також, що я ще й безпартійний монархіст, то чому ж цій моїй партії не дали «выговоритись» на такому великому

святі? Чому, питаю?.. Ну, а мої «партійні родичі», себто соціялісти, хіба по-вашому вже так таки нічого й не варті? Чи там самі «ізмєннікі родіні»? Ніхто ж вам, панове, не повірить! Аба якщо, скажемо, дати монополію тільки оунівцям, то чому двом відламам, а зовсім не бачити третього, себто лебедівців? Що, не подобався комусь колір їх штанів чи краватки? Бо чим це ще іншим можна пояснити? Адже там є чимало людей розумних, мислячих, людей дуже порядних. Не погоджуєтесь з ними? Чудово! Я теж з ними рідко погоджуюсь, алеж вони частка нашого народу. І тут я (вже в тисячний раз!!!) скажу: хай нас Бог боронить, щоб

ми всі були в одній партії, ходили в однакових штанях і носили однакові краватки! Це вже був би справжній комунізм чи фашизм і тоді загинула б не тільки наша нація, а все людство! Крім того, важить ще й факт, що в справі Шевченка й російських окупантів ми всі однакової думки.

Та найбільшим примітивізмом є справа уряду УНР в екзилі і президента УНР д-ра Степана Витвицького. Правда, його згадали під пам'ятником, але прошу читачів узяти попереднє число «Нових Днів» і проглянути невеличкий документ (на стор. 11): «Пропам'ятну Грамоту». Переконаєтесь, що там сам Бог велів додати: «КОЛИ

Генерал Д. Айзенгавер вітається з президентом УНР в екзилі доктором С. Витвицьким

Президентом Української Народньої Республіки в екзилі був д-р Степан Витвицький».

Знаю, наші «комітетові» будуть викручуватись тим, що, мовляв, у Грамоті перелічувалось усе американське, бо «так личить», а президент УНР — справа європейська. Неправда. Поперше, д-р С. Витвицький стало живе у Нью-Йорку, подруге, на початку Грамоти згадано УНР і стверджено, що вона *«живе й сьогодні в серцях українського народу»*. Цього мало, мало, мало! Вона живе не лише в серцях, а існує в екзилі, на чужині. Не розуміти значення цього факту — значить не розуміти й не бачити взагалі нічого, окрім своєї партії й парафії, бо це факт, який свідчить, що український народ не лише не втратив віри, але й не склав зброї.

Що ж робити, щоб уникнути подібних «плянових помилок», які просто трагічно зменшують нашу силу в боротьбі з окупантом? Єдиний вихід: відмовитись від «монархічної засади», а взяти все під контроль народу, себто стати американцями. Так, стати американцями! Чому, наприклад, в американській конституції обмежено термін президентства одної особи лише до двох каденцій? Думаєте, що це так собі, ради «демократичного капризу»? А чому в комуністичних та фашистських державах і... в наших багатьох еміграційних організаціях одна людина «вождює» аж до смерті? Отож і зробіть так: побачили, що не політик, а малий дячок від політики — не виберіть його не то що в провід, а навіть на паламаря вашої парафії. Іншої ради нема. Поміркуйте й побачите, що це єдиний вихід із трагічної ситуації. Тому скористайте з демократії, у якій живете. Тоді кожен наш провідник буде змушений рахуватись з нами так, як рахується президент США з народом США.

Це з ділянки політики. А візьмемо ділянку релігійну й побачите, що й тут не менше неподобства: коли ще православні сяк-так були представлені, то протестанти «ліквідовані, як кляса»: ніде їх не лише не показано, а й не згадано навіть. А вони ж є! Чуєте? ВОНИ Є! Ви їх не любите? Гаразд, я їх теж не дуже то люблю, але не тому, що вони не належать до моєї церкви. Мені не подобається, що вони мають великі чужі впливи, які сприяють винародовленню. Недобре, що вони викинули з богослужб нашу розкішну музику й замінили її німецьким унісонним гугнявінням найпримітивніших текстів. Недобре, що деякі секти спростачують саме поняття Бога. Напр., в одній такій громаді я чув, як проповідник патетично запитує своїх вірян: «Чи ви знаєте, що таке Новий Єрусалим?» (Рай. П. В.) І сам же й відповідав: «Новий Єрусалим стоятиме на небі. Буде він 9 миль завдовжки, 9 миль завширшки і 9 миль заввишки. І всі праведники там будуть раювати...»

По закінченні цієї велемудрої проповіді я його запитав: «А чому саме 9 миль, а, наприклад, не 9 кілометрів? І чи не мала це територія для всіх

праведників?» Він спокійно відповів: «9 миль тому, що мої віряни іншої міри не знають. А місця вистачить, бо там будуть лише вибрані з вибраних».

Усі ці приклади свідчать про навмисне зубожіння людини, про її знищення, а це межує з безбожництвом. Та є ж між ними відлами, у яких є нормальні люди. Візьмімо, наприклад, наших євангеліків. А це ж великі групи нашого народу на еміграції. Чи ж можна ними нехтувати, дискримінувати їх?

Якщо це сталося з вини православної ієрархії, то я протестую двічі: поперше, як віруючий, практикуючий та ісповідуючий з батька, діда, прадіда, пращура і прапращура православний, подруге, як редактор. Пригадаю, що ознакою нашої віри й церкви завжди була толеранція. Відомий факт, що найбільший оборонець християнства взагалі, а православія зокрема, князь Василь-Костянтин Острозький власним коштом побудував католицький костіол, мечеть для татар і синагогу для жидів. І це було коло 400-сот років тому! Знайдіть мені ще націю й церкву, яка б могла дати приклад такої толеранції! Та ще й у ті давні і такі страшні часи — унія і боротьба з татарами. То невже ми тепер не можемо мати хоч невеличку частинку тієї вирозумілості й терпимості, що її так багато мали наші славні предки?

Якщо це вина католицьких церковних кіл, то я можу протестувати лише раз — як редактор. Що ж, панове, чи не пригадуєте ви собі того факту, що папа благополучно цілувався з патріархом? Невже забули цю «давнію» подію? А ви боїтесь сісти поруч з українцем-протестантом? Ану ж завтра папа візьме та й перецілує всіх протестантських «вождів»? Як ви тоді виглядатимете? Чи не здається вам, що ви відстали від сучасного Риму на цілу епоху й живете в часі «святої» інквізиції?..

Але відома ж істина: не так пани, як підпани! Тому я схильний думати, що тут справа не в митрополитах чи єпископах обох наших церков, а, мабуть, у політично-церковних дячках. А вже як нашу найвищу політику творитимуть дячки, то справа пропадає на віки вічні! Дивує лише, що наші вищі церковні власті доручають (чи дозволяють) дячкам творити їх політику. І ще більше дивує, що Комітет теж піддався цим дячкам.

Шевченко в нас один. І він належить усім: і православним, і католикам, і євангелікам і навіть безбожникам, бо якийсь відсоток і таких ми маємо. Так само він належить і всім політичним

MODERN HEATING

ОПАЛЕННЯ:

Водяне — Парове — Помпи

Оіл Борнери та наприви.

J. KIRICHENKO

945 DUNDAS ST. W. — TORONTO, ONT.
PHONE: EM 8 6602

партіям нашим, а не лише бандерівцям й мельниківцям, як дехто вирішив. Усяка «чистка», як це звалось в СРСР, чи дискримінація, як це зветься у США, у таких випадках недопустима. Це нас не лише принижує, а й ослаблює. Тому я й звертаю увагу на це наших читачів. Не знаю, хто фактично в цьому завинив, але формально за це відповідає Комітет у повному своєму складі.

ДІЯЧІ НАУКИ І ЛІТЕРАТУРИ ДИСКРИМІНОВАНІ

Тарас Шевченко перш за все поет і маляр. І цього ніколи й нікому не слід забувати. Тому, якщо вшановується пам'ять Тараса Шевченка, то обійтися без діячів літератури, мистецтва й науки просто неможливо. Це, як кажуть, від Бога гріх, від людей сміх. А от так сталося: від об'єднання письменників на еміграції «Слово» ніде нікого не то що не випущено з промовою, а навіть і не названо. Теж і від об'єднання мистців.

Цікавий ще один факт: від УВАН у Канаді промовляв д-р Я. Рудницький, а він УВАН у США нікому слова не дали, хоч бандерівці й мельниківці «пописувались» по кілька разів. Чим пояснити таку дискримінацію УВАН: територіальним походженням чи парафіяльною приналежністю? Таж у складі УВАН є цілий ряд українських і чужих визначних вчених, яких знає чужий науковий світ і рахується з ними! Я лише нотую факт і нехай уже наші читачі виснують, чому дискриміновані на цих всенародніх святкуваннях найповажніші наші наукові й літературні установи. Я сам з цим завданням не впораюся.

Жодного американського літератора чи вченого на святкуваннях не було. Управа Комітету (я за цим стежив дуже уважно!) ніколи й не згадала, щоб когось із них запросити. А запросити треба було б. Наприклад, є такий відомий американський письменник Джон Стейнбек. Це людина, яка вже пару разів відвідала Україну і стало утримує зв'язки з літераторами України. Він далеко не завжди погоджується з ними, але українські письменники його шанують і ним цікавляться.

Джон Стейнбек захоплений Шевченком, був дуже вражений культом Кобзаря в Україні і про це не раз писав і говорив. З нагоди 150-літнього Ювілею він вшанував Т. Шевченка такими словами («Літ. Україна» від 27 травня 1964 р.):

«Чи можна вплетити ще якісь слова у вінок Шевченковий слави — слави, яку беззастережно визнає весь світ? Той хто шукає плодів діяльності людської, що житимуть вічно, може знайти їх у Шевченка. Я згадую вітром пощерблені скелі на шляху до Горі й потріскані стіни пірамід. Навіть ваш улюблений Дніпро трошки змінив течію й пересунув свої піщані коси. Але слова Шевченка, пролунавши колись, осталися незмінними назавжди. І я не знаю чи можна ще додати щонебудь до ушанування його».

Джон Стейнбек Україною дуже цікавиться, їде в Україну завжди зі своєю дружиною. Хіба ж не гарно було б, якби замість наших партійних лідерів на бенкеті був присутній цей письменник і виступив з відповідною промовою, якби йому і його дружині подарували цілий оберемок квітів чи й нагородили його Шевченківською Грамотою Воли? Інша річ, що він міг не приїхати, але я б хотів знати, чому його не запросили? Я ж певен, що він приїхав би. Це мало б велике значення, бо його присутність збагатила б наше свято, розширила б його діапазон.

Хочу тут пригадати поведінку керівників Комітету Українців Канади, які запросили на Шевченківські Святкування у Вінніпезі (початок вересня 1964 р.) відомого канадського поета Вілсона МекДоналда. Відомо, що Вілсон МекДоналд узяв участь у міжнародній Шевченківській Сесії в Києві, Каневі й Моринцях. Комуністи Канади вважають його «ліберальним буржуазним поетом», а не своїм прихильником, але це не завадило українським комуністам сісти з ним в одного літака й летіти разом до Києва. Не завадив цей факт і президії КУК запросити його на наше свято з доповіддю. Це правильний підхід до справи. Треба робити собі приятелів серед канадського та американського культурного світу, а не лише серед політиків. Якщо нашу справу підтримуватимуть не лише політики, а й культурні та наукові діячі такої величини і якості, як американський письменник Джон Стейнбек і канадський поет Вілсон МекДоналд, то нам буде легше перемогти і в політиці.

Пам'ятник Шевченкові у Вашингтоні запланований, виконаний і з величезним успіхом відкритий не для «нашого внутрішнього вжитку» — еміграція цим дуже допомогла нашому народові вийти на світову арену. Тому саме ніяк не простимий факт, що партійні діячі вирішили на бенкеті «спекти свою печеню» — тут вони програли. Якби я був партійним лідером, то сів би ззаду і тишився б загальним успіхом, бо загальний успіх є успіхом кожного з нас зокрема, зокрема кожної нашої партії, якщо вона справді є творчою політичною одиницею.

ПОЛІТИЧНІСТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

У нашому журналі було викруковано чимало різних портретів Шевченка. Були автопортрети, були давні портрети, були, врешті, й найновіші. Я завжди стежу, як читачі сприймають кожне число журналу. Часто непомітно випитую їхню думку, а інколи просто питаю: що ви думаєте про те й про те...

На обкладинці березневого числа цього року я видрукував ліногравюру «Т. Шевченко» В. Куткіна (до речі, в підписі помилка: написано «Куткін», прошу виправити на «Куткін»). Запитавши одну нашу читачку, яка вміє самостійно думати, як їй сподобався цей портрет, я почув таке:

— Дуже гарний, але він мені не подобається.

ся. Ти теж захворів на «революційність». Це вже якась пошесть: що не портрет Шевченка, то й суворість, то й сердитість в очах, і в вусах навіть! Таж Шевченко був винятково ніжною людиною, винятковим людинолюбом, особливо любив дітей... Він же любив співати, танцювати, любив сонце, квіти, а ви всі — в Україні й тут! — робите з нього тільки «сердитого пана»...

На відкритті пам'ятника у Вашингтоні багато читачів питали мене, що я «думаю про це все», «як вам сподобалось». Почувши відповідь, що все дуже добре і що я цілком вдоволений, кілька з них запитали: «А чи не здається вам, що «вже аж надто багато політики», що Шевченка ми уявляємо собі однобічно?

Це цікаві і правдиві думки. І нехтувати ними не можна. Це турбує й непокоїть багатьох. Та «політизація» Шевченка має своє підґрунтя: фактично жоден із Шевченкових заповітів визволення сьогодні не виконаний. Звичайно, я маю на увазі не лише національно-політичне визволення, а й соціальне. І хоч як окупанти та їх наймити кричать, що Шевченкові заповіді виконано, але саме зображення Шевченка в Україні у суворому вигляді борця за волю України і всього людства є прямим доказом протилежного. Так само й хвилювання та нервозність Москви у зв'язку з роковинами Шевченка — це теж один з доказів, що Шевченкові заповіді не здійснені і що Москва смертельно боїться їх здійснення. Якби так справді було, то чого хвилюватися, що якихось там два-три мільйони українських емігрантів, розсіяних у різних державах світу, щось там собі «політикують» — нехай їхні пам'ятники Шевченкові відкривають не тільки Діфенбейкер та Айзенгавер, а навіть і Папа Римський! Якщо Україна вільна, народ щасливий, то чого ж боятися й метушитись? Це ніякого значення не матиме, бо якщо світить сонце, то ніхто нікого не переконає, що надворі темна ніч!

А Росія метушиться. Прикладом такої метушні є несподівана будова пам'ятника Шевченкові у Москві: дуже раптовий і короткотерміновий конкурс на проєкта, поспішна будова і затримане в таємниці аж до останнього дня відкриття його. Про це свідчать не лише листи з України, а й преса, яка тільки повідомила, що 10 червня пам'ятника відкрито.

Росіяни фактично Шевченка не розуміли. Навіть найсвітліші і найблагородніші з них ще й досі уявляють собі Шевченка лише «народним поетом», ще й досі згадують його ім'я поруч із забутим уже самими росіянами своїм поетом М. Кольцовим. Ця неспроможність збагнути велич Шевченка панує в російській провідній верстві ще з часів «найгеніальнішого і найпрогресивнішого» В. Белінського, який в оцінці творчості Шевченка не тільки оскарджував сам, а оскарджував і всіх росіян — вони тепер змушені утаювати його вислови про Шевченка, хоч їх знає не лише весь СРСР, а, задяки українській еміграції, і весь світ.

Якщо це все врахувати, то не буде дивним, що Москва й не помітила, що смуга пам'ятників Тарасові Шевченкові простяглася від Карпат аж до відрогів Тянь-Шаню (я ще в 1929 р. сам оглядав пам'ятник Шевченкові в українському селі Богатирівка, Кара-Кольського р-ну в Киргизії). Коли ж появились пам'ятники Шевченкові у Вінніпезі й Вашингтоні, то Москва аж тоді схаменулась і зрозуміла, що краще поставити пам'ятника Шевченкові в Москві, бо... «как бы чего не вышло...»

Пам'ятника відкрив і промову сказав сам Микита Хрущов. На відкритті виконано гимни СРСР і України та «Заповіт». Гимну РРФСР не виконувалось. Промова М. Хрущова не мала в собі нічого образливого для українського народу й Шевченка, хоч — цілком зрозуміло! — була скерована на «зміцнення дружби народів», себто в цьому напрямкові підтасовувано Шевченкову творчість. М. Хрущов ствердив, що Шевченко «великий син великого українського народу», але він, мовляв, близький і дорогий всім народам СРСР, зокрема російському.

У своїй промові М. Хрущов не сказав, що Шевченко народився на світ і став великим поетом і мислителем завдяки «братній» любові й опіці «старшого брата». Не сказав він також, що Шевченко став великим поетом-мислителем завдяки впливу «російських революційних демократів» (Герцен, Чернишевський, Добролюбов та інші), а ствердив, що його голос «злився» з їх голосами. Тут М. Хрущов став значно вище від усяких Полторацьких, Федченків, канадських Кравчуків і всякого іншого хахлацько-малоросійсько-окупантсько-халуйського... охвістя (нате вам, презренні малороси, це сталінське «словцо» — саме до вас воно й пасує!).

Звичайно, М. Хрущов вилаяв «українських націоналістів» і запевняв, що «наша багатонаціональна соціалістична батьківщина — Радянський Союз — стала сім'єю новою, вольною!» «Свежо преданіє, но верітся с трудом!» Особливо, якщо прочитаєш цю агітаційну, ґрунтовану «на фактах, притягнених за вуха», промову.

Всі написи на пам'ятнику зроблені російською мовою, бож, як сказав у своїй промові М. Хрущов, в СРСР «всі народи — як малі, так і великі — дістали рівні права». А раз рівні права, то навіть і на пам'ятнику «великому синові великого українського народу» по-українському жодного слова написати не можна. Такий вияв «буржуазного націоналізму» можливий лише в капіталістично-імперіалістичній Канаді та США, де ми цих «рівних прав» ще, дякувати Богові, не дістали.... Ото така правда в промові Хрущова!

Скільки було людей на відкритті? Цього ніхто не знає — це «секрет, воєнна тайна». В газетах сказано: «тисячі». Про десятки тисяч щось мовчать. Вивчав я фота в газетах з цього відкриття і прийшов до висновку, що більше від 4—5 тисяч там аж ніяк не могло бути. А це значить, що це

в 10—11 разів менше, ніж було на відкритті пам'ятника Шевченкові у Вінніпезі і в 20—25 разів менше, ніж їх було на відкритті пам'ятника у Вашингтоні. Відомо ж, що тільки українців у Москві є поверх мільйона...

З тих же фот видно, що «демократичні народні вожді» були відділені від народу широкою вільною смугою, своєрідним «диким полем». Очевидно «народні вожді» боялись, щоб якийсь таємний «український буржуазний націоналіст» не чхнув зблизка так, щоб якийсь «народний вождь» не перевернувся догори черевом...

Воно хоч «наша багатонаціональна соціалістична Батьківщина» і стала «сім'єю вольною, новою», де всі мають «рівні права» і де «влада з народу і для народу», але краще від того народу відгородитись бодай порожнім кільцем, як ото відомий герой Гоголевого «Вія» відгороджувався від нечистої сили...

Це ще один доказ «правдивости» тез промови пана Хрущова.

«БОРОТЬБА СТАТУЙ»

Майже одночасне відкриття пам'ятників Т. Шевченкові у Москві й Вашингтоні не є звичайним випадком. Коли досі боротьба за Шевченка точилась лише всередині СРСР, то тепер вона вийшла на світову арену: сьогодні дві наймогутніші держави світу змагаються за Шевченка. Обом їм Шевченко не потрібний, але вони зрозуміли, що хто з них матиме з собою Шевченка, той матиме за собою велику 50-мільйонову націю. Отож тут справа не в любові до Шевченка, а в політичному бізнесі. Це розуміють усі, хто повинен ці справи розуміти. Наприклад, один з найвпливовіших американських журналів — «Ю. С. Ньюс енд Ворлд Ріпорт» з нагоди відкриття пам'ятника у Вашингтоні друкує статтю під таким убивчо-прозаїчним заголовком: «Останній зворот у холодній війні: боротьба статуй».

Стаття ілюстрована фотами обох пам'ятників — у Вашингтоні і в Москві і написано в ній, між іншим, таке:

«Тепер маємо холодну війну між Вашингтоном і Москвою на фронті поезії. Обидва міста — кожне з інших мотивів — споридили пам'ятники українському поетові Тарасові Шевченкові.

Московський пам'ятник поблизу готелю «Україна» на березі р. Москви, висотою 33 стопи — бронзова статуя на п'єдесталі з сірого граніту.

Вашингтонський пам'ятник у парку в перетині 22-ої і вулиці Пі, недалеко Вулиці Амбасад, висотою 24 стопи — також з бронзи і на п'єдесталі з сірого граніту.

У Москві Шевченка прославляють як поета комунізму, у Вашингтоні — як борця за свободу. Сам Микита Хрущов відкрив 10 червня пам'ятника Шевченкові у Москві. «Українські націоналісти пробували використати для себе твори Шевченка,

— сказав він, — але «соціалізм є справжнім спадкоємцем культурних скарбів, створених генієм народу».

Хоч це число цього провідного політичного журналу США вийшло з датою 29 червня, себто два дні по відкритті пам'ятника, але відомо, що американські журнали виходять на кілька днів раніш своєї дати, то про саме відкриття нема в статті нічого, але подано, що кол. президент США Гаррі Труман дав згоду очолити Комітет Спонзорів свята, подано також деякі відомості про Тараса Шевченка.

Так писала вся американська, канадська та й уся провідна світова преса. Нема змоги все те згадати тут, а тим більше цитувати. Скажу лише, що такого розголосу в пресі, радіо й телебаченні ми ще ніколи не мали. До речі, провідна канадська преса, яка намагалася промовчати відкриття пам'ятника Шевченкові у Вінніпезі в 1961 р. (особливо торонтська, яка дуже не любить п. Діфенбейкера), цього разу відізналась дуже активно, детально і до нас винятково прихильно.

ПОМИЛКА ДОРАДНИКІВ ЧИ ТАЄМНА ДОМОВА?..

Великою загадкою у наших святкуваннях є поведінка правлячої демократичної партії США на чолі з сучасним президентом США, Линдоном Джансоном.

Сталось багато чого аж ніяк не передбаченого: президент США не лише відмовився відкрити пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні, а навіть не вислав свого представника на святкування. Мало того: він не вислав навіть звичайної телеграми, що в свій час (з нагоди 100-ліття з дня смерті) зробив його попередник — покійний през. Кеннеді.

Колишній президент США Гаррі Труман (теж демократ) хоч і дав згоду очолити Почесний Комітет Спонзорів свята, але на свято сам не прийшов і теж ніякого листа не вислав. До речі, п. Трумана запрошено ще в лютому чи березні ц. р., а відповідь він дав уже майже перед відкриттям. Сама відповідь (вона була друкована в «Свободі») зробила на мене дуже неприємне враження. Не маю змоги зацитувати її, але він там писав, що, мовляв, попав оце перед мої очі ваш лист (ніби випадково!) і я вирішив очолити Почесний Комітет Спонзорів... Виходить так: «Размишляв я передовольно і нашол...»

Усім нам відома справа поштової марки США з нагоди Шевченківського ювілею. Треба признати, що УККА зробив у справі видачі марки, присвяченої «Чемпіонові Волі — Тарасові Шевченкові», не тільки все можливе, а навіть і неможливе: впертість керівників УККА і окремих конгресменів США в цій справі справді подиву гідні і заслуговують найбільшої похвали. Однак марка не видана...

Це викликало протести. Наприклад, конгрес-

мен Вільям Брей (республіканець з Індії) обвинувачує уряд, що він скасував марку з портретом Т. Шевченка зі страху перед обуренням М. Хрущова. Зокрема він гостро обвинуватив міністра пошти Джона Гронавського (поляк):

«Це була чудова нагода, — говорить конгр. В. Брей, — зробити політичний крок у користь 45 мільйонів українців в Україні. Уряд цю нагоду прогавив, оглядаючись на Хрущова. Це був величезний промах уряду...»

(До речі, в СРСР видано цілу серію Шевченківських марок...)

На номінаційній конвенції Демократичної партії із резолюцій викинено всякі згадки про Україну, Білорусь та інші поневолені нації. Усі намагання визначних українців, членів Демократичної партії (С. Ярема, Й. Лисогір, В. Душник та інші), і визначних американців, також членів цієї партії, жодного успіху не мали: Конвенція Демократичної партії обмежилась лише невиразними загальниками, як це видно з листа спеціального асистента президента США Ралфа А. Дангена, яким він відповідає на листа представника Комітету Поневоплених Націй В. Низового:

«...мусимо бачити наші цілі: свободу, незалежність і шляхи тих народів (Яких саме? П. В.), а одночасно й охорону свободи й незалежності нашої країни, щоб не зробити нерозважних кроків, які б зруйнували те, про що ми дбаємо».

У пресі промигнула вістка, що якийсь інший «речник» Білого Дому сказав, що якби ми втратили у виборах навіть і три мільйони голосів, то однак Україну у виборчій платформі згадати не могли б...

Цікавий ще один факт. На закінчення конвенції Демократичної партії президентові США Джансонові влаштували вітання з нагоди дня народження. У ньому взяли участь і українці: велика група танцюристів під керівництвом балетмайстра В. Сулими вітали президента відповідним великим написом (українською мовою), який вони несли перед собою, а потім танцювали гопака та інші танці. Наша група була найкраща, як подає преса (і в цьому можна не сумніватись, бо В. Сулима — колишній балетмайстер Харківської опери, я добре знаю його працю в Австрії і певен, що він з будь-чим не виступить), але цей виступ фактично промовчано в пресі й радіо, очевидно теж на прохання деяких «речників».

Чи знайдеться хтось, що міг би вірити, що всі ці факти є випадком чи наслідком незнання якогось дорадника президента? Навряд. Та до цього треба додати ще цілий ряд інших фактів з міжнародних подій. Візьмемо справу В'єтнаму. Там же американці роблять, що їм лише захочеться! Інша справа, що там вони роблять дурницю за дурницею, смикаються на всі боки і послідовно роблять лише одне: скеровують проти себе населення тієї країни. Але пригадаймо собі подібні справи кілька

років тому: хіба тоді Москва сиділа б собі отак спокійно?

Теж саме на Кіпрі. Дійшло вже до того, що турки бомблять Кіпр... Може хто й знайдеться, що повірить, що вони це роблять без згоди американців, але я до тих не належу.

Хрущов об'їжджає не лише Скандинавські країни, а його зять Анджубей, який формально є лише редактором «Ізвестій», а фактично творцем усяких таємних домовлень із заходом, уже підготував йому поїздку в Зах. Німеччину. Про якісь клопоти в Берліні вже нема й мови! Та найголовніше, що американців це аж ніяк не турбує...

Тут я підходжу до найстрашнішого питання, яке я будь-коли поставив нашим читачам: чи не виглядає це все на те, що дві найсильніші держави світу тихо домовились про поділ цього світу і тому жодну з них не турбує, що робить партнер, бож той партнер діє лише у «своєї частині світу»? А якщо воно сьогодні ще комусь так і не виглядає, то чи не варто подумати над цим — ану ж ми не бачимо цього?

Ми знаємо, що коштувала людству домовленість Гітлера та Рібентропа зі Сталіном та Молотовим, як це все окошилось, зокрема на слов'янських народах (Польща, Чехія, Словаччина, Україна, Білорусь тощо, а також на балтійських державах). Якщо тепер така домовна є, або якби вона сталася, то можна легко передбачити, чим вона скінчиться тепер.

Мабуть, зайве говорити, що така домовна була б найбільшим злочином проти людства, була б безбожним аморальним актом. Я не запевняю, що вона є, але цілий ряд доказів її існування є і застерегти громадянство наша преса мусить. На жаль, наша американська преса через усяку міру лояльна і дуже стримується не то що з оцінками і прогнозами, а навіть і з інформаціями в цій «небезпечній справі».

Наше нещастя, що всі ці домовлення відбуваються понад нашими головами, хоч Україна в цих торгах посідає чи не найповажніше місце. Це тим більше небезпечне ще й тому, що на чолі СРСР (фактично російської імперії) стоїть М. Хрущов. У нас його дуже шабляново лають і наша преса запевняє, що між ним і Сталіном нема різниці. Це велика неправда. М. Хрущов увійде в історію людства, як ліквідатор сталінізму. Тут його заслуга безперечна. Та між ним і Сталіном є величезна різниця: якщо Сталін був у політиці тупорилим і вузьколюбим, хоч і винятково кровожерним старим кнуром, то Микита Хрущов виглядає подібним до улесливої, хитрої і вкрай звинної лисиці. Крім того, порівняно до Сталіна, він просто геній. Якщо він зумів перехитрити Сталіна і найбільшою його карою в ті часи був факт, що п'яний Сталін примусив його танцювати гопака («Танцуй, хахол, гопака!»), потім зумів зайняти Сталінове місце, поскручував голови не тільки Берії та Маленкову, а й Молотову та Кагановичеві, викинув сталіно-

того трупа з мавзолею Леніна, то він таки геній. Треба було лише стежити, як він це все тонко, обережно і тактовно робив! І робить ще й досі.

Відома річ, якщо ворога очолює розумна людина, то справа легкою не є. Хрущов, наприклад, кинув обвинувачення, що Сталін хотів виселити всіх українців, але... «не вистачило вагонів». Звичайно, що цим він викликав велику довіру й симпатію у всіх українців. Хрущов боронив М. Рильського та інших діячів культури перед знищенням їх Кагановичем. Хрущов посилав спеціального літака в Японію, щоб привезти найновіші ліки умираючому Рильському. Хрущов ходить у вишитій сорочці і співає в Кремлі українських пісень. Та ще й яких: заборонену роками чи й десятиліттями «Зібралися всі бурлаки до одної хати», не оминувши нагоди сказати, що за цю пісню заплатили життям сотні й тисячі українців за часів Сталіна. Хрущов має цілий ряд особистих друзів між діячами української культури. Хрущов обсадив Кремль українцями: Підгорний, Брежнєв, Воловченко (фігура сьогодні виняткової ваги, відваги й розуму), оточився маршалами-українцями і т. д. Він іде аж так далеко, що стоячи в гурті українських діячів у Кремлі заявляє їм: «Я й сам не знаю, хто я такий: українець чи росіянин? Виріс я між українцями, пас з ними телята й ягнята, співав з ними пісень і т. д.»

Зрозуміло, що все це викликає довіру в українців. Тільки одного факту, що він знищив Сталіна (хоч і посмертно), Молотова й Кагановича вистачить, щоб усі українці (і комуністи і безпартійні, порядні люди й обмосковлені хахли чи й росіяни з України) мали симпатію до нього.

Та поруч з тим він є і найцинічнішим та найгітонченішим ворогом України і всіх поневолених народів. Відомо, що він, полемізуючи в свій час з американцями за Тиждень Поневолених Націй, сказав, що Україна така ж частина Росії, як Техас у США. Обмосковлення набрало винятково небезпечних розмірів. Наприклад, сьогодні в Україні не видається жодного збірника масових пісень тільки з українським текстом — усі тексти дубльовані російською мовою. Коли торговельні організації, які торгують цими речами за кордоном, домагались текстів лише українською мовою, то їм сказано, що «цього ми допустити не можемо». Усі платівки з українською музикою мають написи російською мовою. Знаю, що ці ж організації добивалися і того, щоб написи були лише українською мовою. Кілька пластинок так було й зроблено, але скоро це кінчилось: хтось наживав пальцем. Якщо повіримо, що цей «хтось» є поза відомом секретаріату ЦК КПРС-Союзу, то будемо дуже наївними. Теж і окупантське тавро в кінці кожної української книжки: автор і назва по-російському і додаток: «На украинском языке». І теж авторитетно заявлено: «Покищо цього змінити не можемо». Пояснення, що це потрібно для зручності центральних бібліотек і Всесоюзної Книжкової Палати — на-

ївне. У кожній бібліотеці у всьому світі є працівники, які мусять знати мови, якими мають книжки. Така, здавалося б, мала річ, а яка вона важлива для окупанта! І подібних прикладів можна навести сотні.

М. Хрущов має славу децентралізатора. Ніби так воно й виглядає. Але сьогодні вже майже всі республіканські міністерства перетворено на союзно-республіканські. Так уже цього року «указом» Президії Верх. Ради УРСР перетворено міністерство торгівлі УРСР з республіканського в союзно-республіканське міністерство. Теж саме зроблено і з Держ. Комітетом при Раді Міністрів УРСР для координації науково-дослідної праці. Мало того: ліквідовано Міністерство Юстиції УРСР, а його функції передано спеціальній Комісії Верх. Суду СРСР... На таке не йшов не тільки Ленін, а навіть Сталін! Оце такий Микита Хрущов «децентралізатор»!

А вершка цинізму він дійшов у своєму недавньому виступі в столиці Киргизії, заявивши, що приєднання (збройне підкорення!) Киргизії, як і інших середньо-азійських республік та Казахстану, «було прогресивним актом»! Від цього вже й Ленін здригнувся б!

І от цей самий Хрущов над нашими головами і нашим коштом, звичайно, домовляється про щось з Ватиканом (а ми вдаємо, що це нам на користь, і можливо!), виславши туди свого зятя Аджубея з дружиною (до речі, дочка Хрущова зветься Рада, а не Совет!), скоро (чийсь коштом також) домовиться із Зах. Німеччиною, а сьогодні фактично диктує свою політику щодо України та інших країн американській правлячій партії, зокрема президентові США. Чи ж не смертельно загрозливо?

А американці, як американці — хай їм Бог простить, а люди збачають тільки! Президент Джансон навіть не привітав українців з їх святом, а Микита Хрущов посміхається собі в кулак (як Карась із Одарки!) і замість того, щоб бути на відкритті Сесії Верх. Ради РРФСР відкриває пам'ятника Шевченкові в Москві, називає Тараса Шевченка «великим сином великого українського народу» і т. д. і здобуває чергові симпатії українців — фактично вибиває ґрунт з-під ніг американців. Мимоволі виникає питання: хто ж кого, вибачте за точний вираз, «облапошив» на Шевченкові: Джансон Хрущова чи Хрущов Джансона?.. То вже справа американських українців, і наших братів з інших поневолених націй, але якби я був не канадцем, а американцем, то я б таки свого голосу на Демократичну партію не дав би: хай би було менше голосів у виборах за демократів не на три мільйони, як вони самі сподіваються, а на три мільйони і один! Бо така політика Америці добра не віщує.

Сьогодні США загрожені, як ніколи, бо й політика плазування та домовляння коштом поневолених і малих націй, як і політика атомової бомби неминуче приведе до виграшу Москви. Будемо

сподіватись, що скорі вибори дещо з'ясують, ситуація просвітлиться і, може, буде знайдено розумний компроміс між цими двома крайностями. Покищо ми мусимо бачити стан, у якому ми є. Мусимо бачити чорну тінь, яка налягає на наш народ. Ця тінь особливо виявилась на відкритті пам'ятника Кобзареві України у столиці США. Бачити самі світлі сторони події чи речі — значить мати викривлений образ її. У політиці це смертельна загроза. Чий же обов'язок показати народові і світла і тіні справи? Перш усього партій та їх лідерів. Але лідери наших партій про це мовчать. Вони наперербій квапились за почесний стіл на бенкеті, не давши місця ані своїм, ані американським діячам культури, і вихвалялись, які то вони антикомуністи і які то їх заслуги... в будові пам'ятника та у визвольній боротьбі. Звичайно, що це тільки гальмує наш поступ.

Поза цими недоліками наші святкування у США були, мабуть, найсвітлішою точкою в історії еміграції. Шевченка Америці ми відкрили. А відкривши Шевченка, ми їй відкрили Україну. І Хрущов Америці України не закриває — він тільки може її затемнити. Та й то тимчасово. Але обачними нам бути треба, щоб, у разі потреби, вчасно реагувати. Інакше ставимо під загрозу наші осяги. А вони великі. Сьогодні ще важко оцінити вагу цієї події — вона нам може здаватися меншою, ніж вона є насправді, але мусимо знати, що Шевченківські святкування у Вашингтоні увійдуть в історію. Що це так, свідчить американська преса. От, наприклад, в провідному американському часописі «Нью-Йорк Таймс» від 16 серпня ц. р. видруковано повідомлення, у якому сказано таке:

«Українські американці показали незвичайну силу, парадуючи недавно у Вашингтоні. Коло ста тисяч осіб, багато з них у національних строях, зібралися в столиці на відкритті пам'ятника їх героєві, Тарасові Шевченкові.»

Колишній президент Айзенгавер відкрив 14-стову статую поета-потріота і чемпіона-кріпака... Свято було пригадкою, що коло двох мільйонів американців українського походження живе у США. «Це найбільше скупчення українців поза СРСР» — каже Національне Географічне Товариство...

Узагалі вся стаття ґрунтована на даних цього товариства. Цікавий факт, що коли ми самі скромно оцінюємо українців у США кількісно в один мільйон, то Амер. Геогр. Т-во оцінює їх у два мільйони. Далі цей часопис розповідає трошки про Шевченка, про українців, про наші одяги, страви, про плекання традицій на чужині тощо.

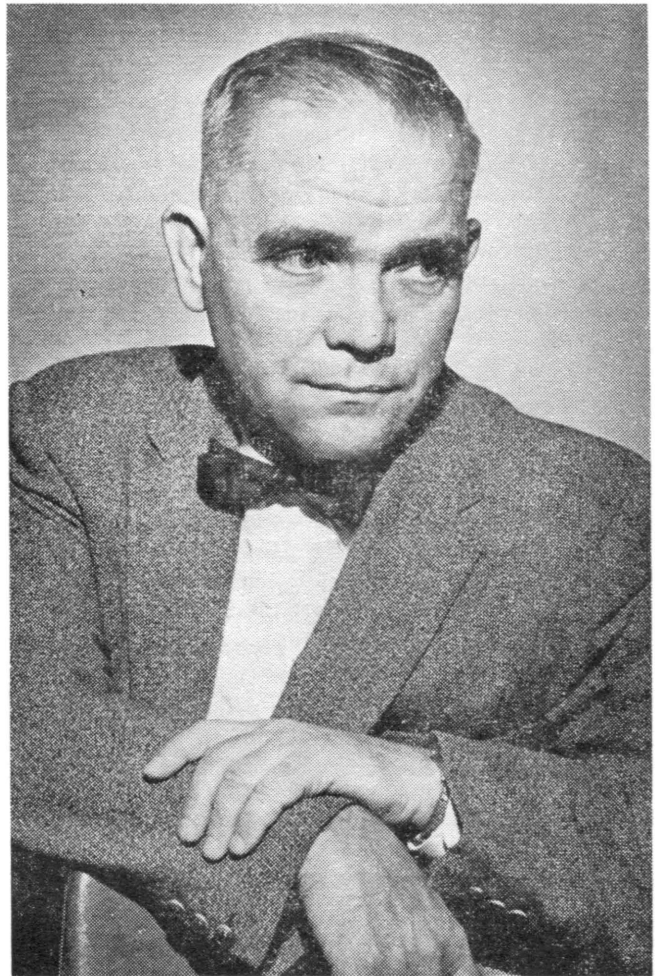
Це пишеться майже через два місяці по відкритті пам'ятника, хоч в американській пресі, як правило, вчорашня подія вже не згадується, бо «вона вже стара» а тому й не цікава». Лише цей факт свідчить про те, як відчували американці нашу організовану силу.

Успіх великий. Треба лише не зупинятись, а

йти далі. Хто хоч на мить зупинився — той уже відстав і впав. Тоді інші, по його плечах ішовши, зітруть його на порох. Про це не слід забувати.

ЩЕ РАЗ ПРО ТВОРЦЯ ПАМ'ЯТНИКА

Про Леоніда Молодожанина ми вже писали не раз. Докладна стаття про нього була в «Нових Днях» за вересень 1960 р. ч. 128). Пригадаємо нашим читачам, що Молодожанин — один з провідних скульпторів Канади. Його твори є по найкращих державних музеях і галереях. Він перший канадський мистець, що здобув перемогу у великому міжнародньому конкурсі, себто в конкурсі на проєкт пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні, і це відзначили канадські мистецькі журнали.

Автор пам'ятника: Л. Молодожанин

Народився на Волині у сім'ї селянина-ганчаря. Ще юнаком опинився на чужині. Розпочав навчання у Відні, а закінчив у Берлінській Академії. Та формальна освіта його не тішила. Тому в 1946 р. він переїздить до Голляндії, де продовжує освіту в Академії Мистецтв у Газі, де й став членом Академічної Спілки Мистців Голляндії.

У 1948 р. переїхав у Канаду, де відразу зайняв одне з провідних місць у ділянці скульптури.

Мас цілий ряд нагород і медалей на конкурсах у Канаді і США. Молодожанин — мистець широкого й дуже різноманітного обдарування: працює в ділянці скульптури, кераміки, вітражів, а також і в малярстві: малює пейзажі в пастелевій та олійній техніках, портрети тощо.

Найбільшою й націкавішою його роботою є, безперечно, пам'ятник Шевченкові у Вашингтоні, фото якого наші читачі бачили в попередньому

числі. Американські мистці оцінюють цю його працю дуже високо. Консультантом його в оформленні площі був відомий канадський архітект Р. Жук.

Як нам відомо, Леонід Молодожанин має зробити проєкт пам'ятника на могилі сл. пам'яті Івана Багряного, якого він дуже шанував і цінив.

Вітаємо нашого славного мистця з перемогою й побажаємо йому дальших успіхів у його праці!

Дмитро КИСЛИЦЯ

Промова на поминальному обіді

(Скорочено)

Наш митрополит (Іларіон) свого часу написав і часто повторює: «Служити народові — то служити Богові». Покійний Нестор Теофанович усе своє життя прослужив своєму народові, віддаючи, з любов'ю до свого народу і свого діла, у якому він був неперевершений майстер. Він свято вірив у слова поета-пророка нашого: «Наша пісня, наша дума не вмере, не загине», тому з такою посвятою працював над піснею, українською народною піснею, щоб вона звучала сильно, щоб вона народ наш будила й підносила. Серед нас протягом багатьох десятиріч Він був єдиним, що міг доводити ту нашу пісню до найвищого звучання. Хто ж бо не погодиться, що Нестор Теофанович Городовенко був великим самородком у ділянці української культури, сомородком, який ще й глибоким теоретичним знанням зумів так високо підносити нашу пісенну культуру. Хтось із промовців на похороні сказав, що великим інтерпретатором і виконавцем української пісні був Кошиць, але Нестор Городовенко був іще більшим і глибшим. Я б не погодився з цим не тільки тому, що не вважаю себе компетентним оцінювати, хто з цих двох наших геніяльних диригентів більший, а й тому, що такі твердження не могу визнати за своєчасні і відповідні до сьогоднішньої події. Визначу лише найкоротше: у тому часі і просторі, де й коли діяв Кошиць, він був найбільший, а в тому просторі і часі, де й коли діяв Городовенко, — рівного йому не було в українському хоровому мистецтві. Кошиць був більший і глибший за своїх попередників, зробив у порівнянні до них велетенський

крок уперед, а Городовенко — також геніяльний — не міг лише повторювати своїх попередників чи сучасників, шукав і знаходив, творив і крокував уперед. Цілком натурально, що Городовенко в чомусь пішов далі за Кошиця, як цілком натурально було б, якби Кошиць щось нове і більше робив по Городовенкові... Обидва великі диригенти були геніяльні, але не однакові в інтерпретації української пісні і в житті взагалі. Обидва були феноменальні, великі самородки, яких послав нам Бог у свій час і на своє місце — коли вони були дуже потрібні нашому народові.

Як багатьом із вас, мені часто доводилось чути — у Києві і в світах — від хористів Кошиця й Городовенка та людей, які добре знали обох великих диригентів, з одного боку, похвали й захоплення ними, а з другого — ті чи ті нарікання. Здебільшого можна було почути, з якою гордістю заявляли люди: «Я співав у Кошиця» (або в Городовенка). Найпам'ятніше мені з Києва те, що говорив про Кошиця Володимир Олексійович Колодуб, завуч десятирічки на Куренівці (арештований і знищений за Єжовщини). А скільки то ви можете сьогодні й завтра почути від багатьох людей тут: «Я співав (співала) в хорі Городовенка» — з почуттям великої гордості.

Нарікання доводилось чути також «там» і тут: різкий тон, нестриманість у словах на адресу того чи іншого учасника хору і т. ін. А чи не легко зрозуміти, яка це нервова праця — праця диригента? Крім того, коли говорити про деякі закиди Городовенкові (як і Кошицеві), то не трудно збагнути, що малим людям видніше було загальнолюдське у великих диригентів — їхнє (диригентів) мале у великім. Великих же людей історія оцінює насамперед по їх великих ділах, за їх великий талант і високі злети. Тож забудьмо усі й те, що великий і добрий натурою Нестор Теофанович проронив терпке слово комусь із нас або не догодив чимось — це бо могло статись не з його злої волі, і все це тоне як дуже малі епізоди в його великих ділах і вчинках.

Хоч я маю досить багато чого доброго зга-

НОВА КНИГА

Артем Орел, «СЛОВНИК ЧУЖОМОВНИХ СЛІВ» (480 стор.), ціна 4 долари. Замовцям цього варіантного СЛОВНИКА вишлемо також безкоштовно кілька книжок інших авторів. Гроші можна вислати готівкою в конверті.

Адреса:

I. Manylo

P. O. Box 472

Vineland, N. J., USA

дати про Нестора Теофановича, але при цій нагді спинюся на двох-трьох моментах. У 1952-53 році Н. Т. говорив через СіБіСі в Україну — читав свої листи до друзів (так його виступи називалися). Пам'ятаю, як він komponував ці свої виступи і як насторожений був до кожного редакторського втручання до тексту його листів. Три тижні тому, будиши вже дуже немичним, але все пам'ятаючи і маючи повну ясність думки, він мене запитав у присутності Анастасії Степанівни, Його дружини, і о. Володимира Слюзаря: «А скажи щиро — щось було в моїх листах зайве? Було щось таке, що краще б було його не казати?» Ці запити його слідували відразу після того, які він витер сльози на згадку про смерть його великого друга Максима Тадейовича. Турбувало Нестора Теофановича те, чи не вчинив він, бува, кривди котро-мусь із своїх друзів в Україні — бодай одним якимсь необережним словом.

Тут, у Монреалі, багато разів просили Нестора Теофановича його приятелі і знайомі — за-сісти і написати спогади, як це зробив Олександр Кошиць, але з того так нічого й не вийшло, хоч і були моменти, коли він погоджувався взятися за те при моїй співпраці як редактора. І про це три тижні тому Нестор Теофанович сказав: «Пам'ятаєш, як мене просили спогади написати... і ти серед них був... і були добродії, які гроші на видання пропо-

нували наперед?» Я відповів йому, що пам'ятаю і знаю, хто гроші на видання пропонував. А він мені: «От бачиш, а Нестор не зробив... і добре зробив». Його мотивування, чому «добре зробив»: писати б довелося найбільше про часи, коли він диригував республіканською заслуженою капелею «Думка» в Києві, а його слово правди — багатьом би могло там пошкодити. Не писати ж правди, всієї правди — то нащо ж писати! Так дорожив Нестор Теофанович долею й безпекою найменших своїх друзів, де б вони не були. Він був свідомий того, що його спогади дуже багато сказали б не тільки сучасникам, а й наступним поколінням, але в ім'я безпеки друзів і земляків узагалі — не зважився писати. Якби це наш політичний діяч так мотивував свою відмову писати спогади, ми б мали повне право не погоджуватись із ним, але Нестор Теофанович був тільки мистець, хоч і дуже політично свідомий і великий, непохитний патріот України. Будьмо великодушні й даруймо йому, що він нас не послухався, спогадів не написав і не збагатив історії нашої культури ще й дорожочиними своїми спогадами. Будьмо вдячні йому за його великий вклад у нашу духову культуру. Він же в усяких умовах — там і тут — тільки возвеличував нас, українську націю. А ми будемо йому вдячні і понесемо у віки пам'ять про великого Нестора.

34 РОКИ ТОМУ

ПОЧЕСНИЙ ШЛЯХ

(Капеля «Думка»)

ВІД РЕДАКЦІЇ: Передруковуємо нижче статтю "Почесний Шлях" Д. Грудини, підписану лише ініціалами, з ілюстрованого двотижневика "Мистецька Трибуна" (ч. 14 за 1930 р.), що видавався в Харкові. "Мистецька Трибуна" була органом ВУК-у РОБМИС-у (Всеукраїнський Комітет Робітників Мистецтва).

До статті було додано фото керівника капелі ДУМКА (Державна Українська Мандрівна Капеля) бл. пам'яті Нестора Теофановича Городовенка і карта концертних подорожей Капелі.

Статтю друкуємо як історичний документ, який повинен би зацікавити наших читачів, бо він свідчить про минулі часи і майже 100 відсотків наших читачів про ці справи нічого не знають. Передруковуємо статтю без найменших змін, поправок і скорочень — порівняйте хочби який прогрес маємо в мові.

Хто такий Д. Грудина? Народився 1898 р. Колишній артист театру ім. Заньковецької, а пізніше очолив Театральний Відділ Комітету у справах мистецтва при Раді Нар. Комісарів (міністрів) УРСР. Був членом КП(б)У. Стояв на позиціях академіка Миколи Скрипника. Свої статті на мистецтвознавчі теми друкував у журналах: "Мистецька Трибуна", "Критика", "Нове Мистецтво", "Театр" та інші.

До речі, Д. Грудина був проти нових шукань "Бере-золя", критикував Л. Курбаса та останні пісні М. Купі-

ша, хоч високо оцінював його пісні "97" та "Комуна в степах".

Заарештований 1937 р. і зник назавжди. Мабуть, одержав "старшобратню" кулю в потилицю. У списках реабілітованих по смерті Сталіна його імені нема.

Зі статті видно, яке значення і який засяг діяльності в той час мала "Думка", яку створив і керував нею бл. пам'яті Нестор Городовенко.

Ось організація, ось мистецький заклад, що єдиний, здається, не лише на Україні, а й у всьому Радянському Союзі, як величніший витвір Великої Революції, має силу-силенну похвал і... жодного зауваження.

«...Мною сказано много похвал и не упренов. Это необычно, но необычна и капелла «Думка», где все, и Нестор Городовенко, и певцы носят отпечаток художников в лучшем, благородном смысле этого слова» — так говорив, ще 1924 р. директор Ленінградської Філармонії, диригент Академ. Опері проф. Малько Н.

Від того часу минуло ще шість років. Всього «Думка» працює десять, без жодної перерви, важких, почесних 10 років.

За ці десять років «Думка» зробила, як ні одна з радянських мистецьких установ, гігантське «турне», що сягає і столиць наших братніх республік: Ленінград, Москва, Баку, Тифліс, Менське, і найвіддаленіших сел степової України, і найглибших копалень Донбасу...

Від найбільш кінців робітників, сільбудів до найрозкішніших найфешенебельніших заль Парижу, Бордо, Біариш — справді «амплітуда» досить і досить широка...

Від Гайдна, Гуно, до Бетговена, Дебюсі, Равереля... Мусоргського, Римського-Корсакова, Танеєва до Черепніна, Гречанинова, Рахманінова... Від Лисенка, Леонтовича, Стеценка, Степового до Козицького, Вериківського, Золотарьова, Ревуцького й комсомольця Смекаліна...

Це чи не діапазон, який під силу тільки монументальному організмові, такому блискучому витворові Жовтневої Революції як «Думка»... Народні примітиви (Демущий, Гайдн, Городовенко) ні з чим незрівняні «Пісні народів СРСР» (руські, білоруські, єврейські, грузинські, вірменські, тюркські, болгарські, польські...). Яка ще мистецька організація в світі може похвалитися такими досягненнями...

Де в світі є капеля, що на перше-ліпше завдання робітничо-селянських мас із дня в день, протягом довгих десяти років, без утоми, без відпочинку, не досипаючи (іноді й не доїдаючи) об'їздитиме потягом, пароплавом, на підводах, в човнах, а то й пішки — від села до села, від заводу до фабрики, від робітничого клубу до рудні, від рудні до Червоної касарні, від касарні до гуртожитку пролетарського студентства і назад до сільбуду...

— «Думка» і ще раз «Думка».

І не дарма співаки, а з ними й незмінний їхній керівник-організатор і творець, заслужений артист Республіки *Нестор Городовенко* дістають сотні і тисячі подяк, листів, грамот.

Закордонні визначні фахівці: *Оскар Фриц* (німецький диригент, Берлін), *Ансельм Ансерме* (французький диригент, Париж), *Малько і Кошиць* (відомий укр. диригент) вся союзна і закордонна (Франція, Америка) преса — всі із захопленням, з пошаною і повагою віддають належне цій високомистецькій організації, визнають її незрівняні заслуги і... не знаходять жодного слова зауваження...

Так само як не знаходять жодного зауваження і ті тисячі незаможних селян, робітники, червоноармійці, студенти, України, Білоруси, Грузії, Азербайджану, Москви та Ленінграду, що завжди з насолодою слухають високомайстерне виконання «Думки».

«Думка» є непервзойдена мистецька організація, що наочно доводить усьому світу, які художні сили таяться в надрах робітничо-селянських мас, яких верхів'їв можна доходити в пролетарській державі, як високо стоїть національно-культурна справа в розкріпаченій Жовтневою Революцією Радянській Україні.

«Думка» — витвір, дитина Революції. На її очах, разом з творцями цієї революції вона росте і розвивається, за допомогою всіх робітничо-селянських мас вона живе, працює і творить.

Творить незрівняні цінності. Подорож «Думки» минулого року за кордон (Західна Європа) — це ще одна блискуча сторінка до славної історії «Думки».

Нам відомо, що й цього року «Думка» дістала запрошення на низку гастролів до Америки...

Ми певні, що й ця чергова поїздка «Думчан» — здобуде тих симпатій і визнань від заокеанських слухачів, які вона діставала скрізь на континенті.

Цього 1930 року «Думка» святкує свій 10-річний ювілей.

ВУК РОБМИС на своєму III Пленумі (весна 1930) ухвалив зняти клопотання перед НКО і відповідними організаціями про нагородження колективу «Думки» званням — «заслуженого колективу Республіки»... а художнього керівника і фундатора заслуж. артиста *Нестора Городовенка* — званням: «народного артиста Республіки».

Ми глибоко переконані, що ці цілком слушні й справедливі домагання профспілкової організації відповідні організації схвалить, а вся робітничо-селянська маса, все радянське суспільство прийме з задоволенням.

Ми також певні, що й в наступному святкуванні 10-річного ювілею «Думки» візьмуть участь якнайширші державні, професійні та громадські організації, як численні маси від робітничо-селянських, червоноармійських і студентських слухачів, з якими і для яких «Думка» працює протягом десяти славних і трудних років.

«...Капелла «Думка», безотносительное явление высокой культуры. Нечего и говорить, какое оно имеет значение, если подходит к нему с точки зрения культуры украинской. И об этом очень надо помнить тем, кому должна быть дорога эта культура» — говорить той же Малько.

Пролетаріятові дорога саме пролетарська культура «Думки» і він пам'ятатиме про неї.

Д. Г. (Дмитро Грудина)

Умерло двоє великих

(Продовження зі стор. 6-ої)

Ми ж з Валерієм Дмитровичем плянували так: матиме мінімум 200 доларів платні в соборі, організує ще незалежний світський хор і наш Нестор знову заспіває! Не вийшло. Пізніше Н. Т. сказав мені: «Боюсь зв'язуватися з церквами — не витримаю...» Мені здається, що він просто боявся розлучитись з визначними унівцями, які справді ставились до нього широко й добре. Серед них треба назвати пп. Б. Ковальського та Є. Довганя. Покійний Н. Т. відчував їх щирість, особливо п. Б. Ковальського, і не мав певності, що знайде ще таких впливових і заможних людей, які могли б гарантувати йому життєвий мінімум. Тут мені хочеться відзначити цих двох людей: честь і хвала

їм за людяне ставлення до великого мистця!

Та вернемось до моєї «кривди». Одного разу зимою був я в Монреалі. Запросили мене одні хороші люди до себе в хату. Н. Т. з тими людьми теж був у великій дружбі, тому, довідавшись, що я маю там бути, поставив вимогу: «Коли б Волиняк не приїхав, хай і серед ночі, то ви мене привезіть до себе». Їхав я тоді з п. Гарбузом автотом з одного кінця міста на другий (коло чотирьох годин. Та й то притяг наше авто якийсь тягач з гаража. Була тоді не заметіль, а справжній оренбурзький буран. За десять кроків уже нічого не бачиш. Усі види міського транспорту зупинились. Усе ж таки Господар дому, як я лише появився в хаті, поїхав по Н. Т. Приїхали вони годин чотирьох. Н. Т. став у коридорі й запитав:

— Ти мені скажи: чи ти на мене гніваєшся ще й досі? Якщо гніваєшся, то я не буду роздягатись і йду.

— Я ніколи на вас не гнівався.

— А ти правду кажеш?

— Правду.

— Ну, то як так, то давай поцілуємся!

Тут Н. Т. почав обтрушувати ніби сніг, який уже розтав безслідно, з одягу і тоді почалось цілування: тричі, як Бог приказав і як наші предки робили. Того вечора Нестор Теофанович був винятково милою й приємною людиною.

Я ніколи не підозрівав навіть, що він так гостро переживав «кривду», яку він мені ніби зробив статтею в «Н. Шляху».

УВАГА!

УВАГА!

До всіх наших читачів в Оттаві!

У суботу 3-го жовтня ц. р. в Оттаві (нова зала української православної громади) відбудеться

Зустріч

читачів з редактором та видавцем

«Нових Днів» Петром Волиняком.

У програмі вечора:

1. Дмитро Кислиця — доповідь на тему: «До 15-річчя «Нових Днів».
2. Обговорення журналу: запитання, критика та побажання читачів (вільна й необмежена дискусія взагалі) і вияснення редактора.
3. Художнє читання: Віра та Ростислав Василенки (Оттава) і Дмитро Романик (Торонто).

Початок: 8 година вечора.

Просимо прийти з Вашими друзями та знайомими.

Взагалі Н. Т. винятково цікава людина. Він, наприклад, з усіма, кого хоч трохи поважав, був «на ти». І я ніяк не заздрив тим, кому він «ви-кав». Дуже не любив Донбасу. Донбас у його уяві (там Думка концертувала не раз!) був трохи чи не збіговищем хамів і злочинців і без душі й серця. Ті, що мали нагоду зустрічатися з ним частіше, не раз могли чути таку розмову:

— Ти відки родом?

— З Донбасу.

— Безнадійний! — І тут Н. Т. ще й рукою махне.

До речі, так він зустрів колись і проф. Д. Кислицю, якого любив і шанував дуже, але вважав його «донбасівським винятком».

Н. Т. хоч з вигляду й сухий, гострий на язик, часом навіть терпкий, але був людиною доброю, правдивою і навіть ніжною. Треба було лише почути, як він говорить про людей, про природу, щоб не сумніватися в цьому. Але якщо він у людині відчув, вибачте, хама, чи якусь нещирість — пропаща справа! От він, наприклад, майже саяв, як було згадає Івана Багряного: у нього просто очі світилися при одній згадці про нього. Завжди цікавився станом його здоров'я, працею, розпитував усе до деталей.

Одного року на Великдень розговлявся я в своїх кумів Роговських. Нестор Теофанович з Анастасією Степанівною, звичайно, теж там. Гарне невелике товариство, хоч і свіжий ще, але все таки чудовий весняний ранок. Вийшли ми з ним на город. Розпукується бузок. Раптом Н. Т. замовк, глянув на куц бузку, а тоді на сонце й говорить до мене:

— От ти чоловік дуже розумний.

— Не дуже, а ви хотіли сказати «ужасно розумний», — перериваю я.

— А ти, як до тебе говорять, мовчи. І слухай.

— Мовчу. І слухаю.

Н. Т. звів очі на мене, ніби перевіряє, чи я справді слухатиму, а тоді, ніби розмова тільки що почалася:

— От ти чоловік дуже розумний і все знаєш. То ти мені скажи: чи в Києві тепер каштани цвітуть так само, як і тоді, коли ми з тобою по його вулицях ходили?

— Я думаю, що цвітуть так само, Несторе Теофановичу.

— То кажеш, що цвітуть так само?.. І замовк. — Тоді ще скажи, чи ми їх ще колись побачимо?

— Напевно побачимо, Несторе Теофановичу!

— Ти, то може ще й побачиш, а я вже ні...

Київські каштани — справжня хвороба Нестора Теофановича. Колись він розповідав про свої розмови з покійним Максимом Тадейовичем у час відступу російських окупантів і наступу німецьких. М. Т. мав змогу лишитись, якийсь час навіть вагався, але таки відступив, хоч Н. Т. сказав йому, що лишається. Тепер Н. Т. нарікав: «Максим ли-

шився і тепер йому київські каштани свої сонячні свічки аж до неба світять, а мені ж тут нічого не світить — завжди чужа темна ніч...»

Мені часом здається, що якщо людина може любити свою землю і свій народ так, як їх любив Нестор Теофанович, то така людина — найщасливіша істота на землі. Це була така велика любов, що, на жаль, не мені малому її змалювати так, щоб читач, який не бачив і не чув Н.Т., зрозумів її трагічну велич. Якби так було поставити десь звукозаписувача й записати наші діалоги, то тільки тоді б можна показати всю велич і красу цієї любови. Я безсилий передати тугу людини, яка марить тільки одним: «Як ти думаєш: чи станемо ще хоч раз у житті босою ногою на нашу землю?» І таке весь час, при кожній нагоді: то каштани, то земля, то роса на траві, то тумани над річкою, то сонце, то вітер, то навіть кропива, але наша, українська.

Не здається, а я певен: якби Нестор Теофанович повернувся в Україну, то впав би обличчям у кропиву і була б вона йому ніжнішою від найкращої чужої трави.

Це була людина неймовірної любови до всього свого, українського. Така сила не могла не впливати на інших. Скільки лише мені одному ці зустрічі й розмови додали сили й віри в наш народ, у нашу перемогу! Не можу не зацитувати Миколи Хвильового («Арабески»), але вибач, читачу, що цитую з пам'яті, бо я ж убогий емігрантський редактор: «Воістину кажу тобі: якщо ти покладеш на моїй могилі пучок чебрецю, то знай — я воскрес!»

Нестор Теофанович (і його Думка) був одною зі стеблинок отого пучка чебрецю, який со-

ляним запахом нашої святої землі воскресив нашу націю.

Це була людина виняткової снаги, людина, що просто з неймовірною силою чіплялася за життя. Відомо, що коло десятка років тому він мав великі клопоти з печінкою: перестала працювати і все! Лікарі сказали: кінець, стан безнадійний. Хай ствердить Валеріян Дмитрович Ревуцький, як ми щоденно телефонували один до одного, чи ще нема трагічної вістки з Монтреалу. І вижив чоловік — печінка запрацювала знову! Після того навіть концертував у Торонті і між нами відбулася тоді ота щира й гарна розмова в залі УНЮ, яка потім стала причиною моєї «кривди». Ми сиділи тоді лише удвох серед залі і я ще й досі дякую всім хористам і унівцям взагалі, що вони не стали нам на заваді. Я, знаючи, що Н. Т. любить і вмє випити, пропоную йому: «Вип'ємо по одній, Несторе Теофановичу?»

— Ні, не вип'єм. Ти собі випий, а я ні — «законом заборонено!» Крім противної маслянки вже нічого більше не п'ю...

А от іще одна розмова в тих же моїх кумів. Сидимо за столом поруч. Знову невелике, але приємне товариство.

— Вип'ємо за київські каштани, Несторе Теофановичу?..

Глянув на мене, ніби питально, ніби з докором і відповідає:

— Добре тобі: ти молодий і здоровий, то можеш і випити. А в мене ж рак і я скоро помру...

Мені аж защеміло. Щоб якось розвіяти трагізм сказаного, я жартома відповідаю:

— О так! Молодий, але дуже ранній. А от у вас, то не рак, а хіба якась риба, або звичайно боляча жаба...

— А ти не жартуй. Я тобі кажу поважно, що в мене рак... Але налий одну. Та не цієї, а отої міцнішої...

Ще в травні сказав моїй кумі, до якої мав особливу довіру:

— Ви вже всі певні, що я помру. Ви мене в домовину без пори не кладіть. Я от скоро до тебе в гості прийду...

А вже недалеко перед смертю, як уже довідався й про смерть Максима Рильського, сказав раз: «Я так намучився, що вже хочу вмерти».

У день відкриття пам'ятника Тарасові Шевченкові у Вашингтоні його відвідали: настоятель Свято-Покровської парафії в Монтреалі о. О. Костюк і диригент І. Козачок. Говорив про пам'ятника:

— До чого наш Шевченко дочекався — пам'ятника у Вашингтоні йому поставлено!

І аж заплакав. А тоді вибачився й питає:

— А як там надворі: тепло, гарно? А я ще цього року й трави не бачив...

І знову заривав. Потім розповів їм, як він ще 6—7-літнім хлопчиком читав у церкві шестипсал-

СПОЖИВАЙТЕ

НАЙ ВІДЖИВНІШИЙ
СТРАВНІШИЙ
ДЕШЕВІШИЙ ХАРЧ,

ЩО МАЄ В СОБІ ВСІ ВІТАМІНИ, ЦЕ

МОЛОКО

І МОЛОЧНІ

ПЕРЕТВОРИ

ВИСОКОВАРТНІ ПРОДУКТИ
ЄДИНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОЧАРНІ

Rogers Dairy Ltd.

459 Rogers Road, Toronto, Ont.
Phone: RO. 9-7193

міс (напам'ять). З радістю й гордістю згадував людей: «Темні дядьки були, але ж і голосища ж їм Бог почіпляв!»

Хоч і не завжди Н. Т. жив у дружбі зі священиками, але був людиною релігійною. Над ліжком у нього стало висів образок Божої Матері, якого намалював йому маляр Л. Перфецький. Душе тої образок йому подобався. Одного разу він сказав так:

— Знаєш, Лідо, Вона (Божої Матері. П. В.) так добра! Вона мені завжди помагає. От помолюсь тільки до Неї і вже маю те, що хочу...

Казав до дружини:

— Хто з нас раніш помре, того й ця іконка буде: як я, то мені, а як ти, то тобі...

Цю іконку я оглядав у його домовині...

Нестор Теофанович у час хвороби сам не був. Його любили й шанували, він мав багато друзів. І вони не забували його. От, наприклад, цієї весни його відвідала ціла родина Кахнів з Чикаго. Були в Монреалі кілька днів. Привезли йому подарунки, а серед них найкращу і найдорожчу вудку, яка тільки була в Америці. Та скористати з неї Несторові Теофановичеві вже не вдалось.

Відвідав його і Олексій Іванович Повстенко з дружиною, що приїхав з Вашингтону. З Оттави приїздив Дмитро Варламович Кислиця. Я вже не кажу про монреальців, які таки його не забували. Але останні тижні він уже був настільки виснажений, що не міг усіх приймати.

Одне тільки мене вразило: на поминальному обіді прочитано лише одну телеграму від диригента: це була телеграма від диригента хору собору св. Володимира в Нью-Йорку проф. В. Завітневича. І це все.

Гай-гай, панове диригенти й хористи! Живіть довго, довго! Кажуть люди, що як хтось довго живе, то він і розумнішає, і ніжнішає, до нього тоді навіть людяність повертається... Тож пошли ж вам усім, Боже, довгого-грудозного віку! Буде тоді на еміграції багато чулих і ніжних та благородних людей, бо хорів же на еміграції в нас багато, багато... Навіть багато з вас не посоромились свої хорі Думкою назвати...

Та не буде в нас скоро такого великого диригента, такого знавця й інтерпретатора нашої національної музики, яким був покійний Нестор Теофанович Городовенко. Ні, скоро такого не буде.

Хай же буде йому легкою канадська земля! А згадати Його (без диригентів і хористів!) буде кому і на еміграції, і — ще більше — в Україні. І хтось таки на його могилу пучок живої трави чебрецю покладе.

П. ВОЛИНЯК

НАШЕ ЛИСТУВАННЯ

До Редакції журналу "Нові Дні"

Прошу опублікувати наступне: мій заголовок статті "На новому етапі російсько-советського імперіалізму"

Ви без моєї згоди змінили на "Новий етап російського імперіалізму" ("Н. Д. ч. 157), що міняє зміст фрази і з чим я не можу погодитись, бо вважаю, що Ваш заголовок не відповідає фактичному стану справи: СРСР не є російською національною державою (хоч і використовує російські імперіальні надбання), але інтернаціональним балаганом з бандитськими методами "праці"; звальсання всіх злочинів більшовизму на один лише російський народ є несправедливим і шкідливим для нашої національно-визвольної справи, особливо на першому етапі, на етапі боротьби проти більшовизму.

Ів. ПІДДУБНИЙ, Трентон, США.

Дорогі читачі! Вибачайте, але більше листів цього разу надрукувати не можу. Також і бібліографії опрацювати на це число нема змоги. Та й місця мало. Сподіваюсь, що до виходу жовтневого числа ніхто з наших великих людей не вмере, ніякого пам'ятника ніде не відкривемо і взагалі ніякої великої події (про що ніхто з наших авторів писати не хоче, бо це "чорна й низька робота", а мусу писати я сам, бо інакше журнал стане поза життям) не станеться, то я зможу упорядкувати листування й бібліографію. П. ВОЛ.

КОРЕКТОРСЬКИЙ НЕДОГЛЯД:

У некролозі В. Іваниса "Помер Євген Гловінський" ("Нові Дні" ч. 174/175, стор. 30, друга шпальта внизу) замість "проф. Микола М. Добрянський" треба написати: "проф. Микола М. Добриловський". РЕД.

РОЗШУК

Розшукую брата Миколу Серебрянського. Хто б щось знав чи хоч чув про нього чи його самого прошу написати на адресу:

ZOIA

1029 Shaw St., Toronto 4, Ont., Canada

УВАГА ТОРОНТО І ГЕМІЛТОН!

- БЕЗПЛАТНО чистимо печі (форнеси) і
- даємо БЕЗПЛАТНУ цілодобову 24-годинну обслугу печей нашим відборцям опалової оливи.

ЗАМОВЛЯЙТЕ В НАС ОЛИВУ!

DNIPRO FUEL OIL LTD.

196 Bathurst St.

Toronto, Ont.

Телефон удень і вночі: EM 6-6539

DNIPRO FUEL OIL LTD.

AND

Service Station

857 Woodward Ave. — Hamilton — Tel.: 549-9634

КОРИСТАЙТЕ З НАШОЇ ГАЗОЛІНОВОЇ
СТАНЦІЇ

509 Jane St. — Toronto — RO 2-1969

ТІЛЬКИ НО ПРИБУЛИ З УКРАЇНИ

НОВОВИДАНІ ПЛАСТИНКИ

(ДОВГОГРАЙНІ, ВИСОКОЯКІСНІ)

ПОВНІ ОПЕРИ МИКОЛИ ЛИСЕНКА

“НАТАЛКА-ПОЛТАВКА”, опера в 3-х діях, написана на основі п’єси І. П. Котляревського. Співають: Зоя Гайдай, М. Литвиненко-Вольгемут, Іван Козловський, Іван Паторжинський, С. Іващенко, М. Гришко, хор і оркестра Державного театру опери та балету УРСР імені Т. Шевченка. Диригент Б. Чистяков.

Д 05698 — 05703 — три 12-тицалеві пластинки (33 1/3 оборотів за хвилину).

Лібретто (трьома мовами). У кольоровому альбомі.

Ціна комплекта — \$ 8.85.

“ТАРАС БУЛЬБА”. Твір Миколи Лисенка, редакція Л. Ревуцького. Виконується українською мовою. Співають: А. Кікоть, Д. Гнатюк, В. Тимохін, Є. Чавдар, Л. Руденко, М. Міссіна, В. Грицюк, В. Матвеев, В. Скубак, І. Клякун, Є. Бойцов та інші. Хор і оркестра Державного театру опери та балету УРСР імені Т. Шевченка. Диригент К. Сімеонов.

Д 010685 — 010690 — три 12-тицалеві пластинки (33 1/3 оборотів за хвилину).

У кольоровому альбомі.

Ціна комплекта — \$ 8.85.

УКРАЇНСЬКА КНИГА має на складі великий асортимент пластинок кращих народніх та класичних творів. Вдавайтеся за каталогами та надсилайте замовлення або приходьте особисто до книгарні:

Ukrainska Knyha

ШКІЛЬНІ ПІДРУЧНИКИ

для всіх класів українських шкіл на еміграції:

1. Л. Демолевич

БУКВАР

Дев'яте видання

Ціна: у Канаді і США — 1.25 дол.,
в Англії — 10 шіл., Австралії — 11 шіл.

2. Петро Волиняк

БАРВІНОК

Читанка для 2-ої класи

П'яте видання

Ціна: у Канаді і США — 1.25 дол.,
в Англії — 10 шіл., в Австралії — 11 шіл.

3. Петро Волиняк

КИЇВ

Третє видання

Читанка для 3-ої класи

Ціна: у Канаді і США — 1.25 дол.,
в Англії — 10 шіл., в Австралії — 11 шіл.

4. Петро Волиняк

ЛАНИ

Читанка для четвертої класи

Третє видання

Ціна: у Канаді і США — 1.25 дол.,
в Англії — 10 шіл., в Австралії — 11 шіл.

5. Петро Волиняк

ДНІПРО

Підручник з історії української літератури
і христоматія.

Єдиний на еміграції підручник такого типу.

Книжка ілюстрована.

Ціна: у Канаді і США — 1.50 дол.,
в Англії — 10 шіл., в Австралії — 12 шіл.

6. Дмитро Кислиця

ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (Фонетика й морфологія).

Видання третє.

Підручник пристосований до українських
еміграційних шкіл (багато прикладів і завдань).

Сьогодні — це єдиний підручник
з української мови на еміграції.

Ціна: у Канаді і США — 1.70 дол.,
в Англії — 10 шіл., в Австралії — 12 шіл.

7. Дмитро Кислиця

ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (синтаксис)

Ціна: у Канаді і США — 1.60 дол. В Англії — 10
шілінг., в Австралії — 12 шілінг.

8. Петро Волиняк

ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ

Підручник багато ілюстрований, фотами, картами,
та схемами, стисло написаний, має багато
вправ і завдань для самостійної праці учнів, гарно
видрукований на доброму папері.

Ціна: у Канаді і США — 1.60 дол.,
в Англії та Австралії — 12 шіл.

Замовляти в "Нових Днях". Школам і книгарням
та церковним громадам — знижка.

ГАРНИЙ ПОДАРУНОК ДІТЯМ

"СОНЯШНИК,"

ШІСТЬ РІЧНИКІВ

оправлені у три великі книжки

у кожній по 440 сторінок друку):

1. За 1956 і 1957 роки — ціна: 6.50 дол.

2. За 1958 і 1959 роки — ціна: 6.50 дол.

3. За 1960 і 1961 роки — ціна: 6.50 дол.

Купіть ці три книжки і позбавитеся клопоту:
що дитині дати прочитати, чи що їй прочитати, бо

● У цих трьох книгах знайдете відповідні ма-
теріяли на кожну пору року, на кожне політич-
не чи релігійне свято.

● У цих трьох книгах знайдете матеріяли з
історії та географії України.

● У цих трьох книгах знайдете твори най-
кращих сучасних дитячих письменників і пись-
менників-клясиків.

● У цих трьох книгах знайдете багато доб-
рих ілюстрацій майже до кожного твору. Об-
кладинка кожного числа видрукована у двох
кольорах.

Книжки гарно оправлені в полотно, із зо-
лотими витискаками.

Замовляти в "Нових Днях".

ФАХОВО. СПРАВНО. СКОРО.

СОЛІДНО. ДЕШЕВО!!!

Наше бюро полагоджує в ці-
лому світі: прогульки групові,
індивідуальні, іміграційні
справи, купівлі квитків на
літаки, пароплави, поїзди,
автобуси на всі світові лінії.
Плянуєте подорож і хочете
заощадити?

Пишіть або звертайтеся осо-
бисто по проспекти до єди-
ного українського представ-
ника нашого Бюро Подоро-
жей —

МАРКІЯНА КОГУТА

THE POST HOUSE TRAVEL BUREAU,

2402 Bloor St. West, Toronto 9, Ont.

Телефони: 767-7580 або 767-7589

JOSEPH J. RAJCA FURS

921 College St. — Tel.: LE 4-5545

(at Dovercourt)

КУШНІРСЬКА РОБІТНЯ

Хутра на замовлення з різного роду шкірок

△ ПЕРЕРІБКИ,

△ НАПРАВИ,

△ ПОВНА ГАРАНТІЯ.